

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav románskych štúdií

Bakalárska práca

Michaela Hroncová

Obraz pralesa v diele *O starcovi, ktorý rád čítal l'úbostné romány*

The image of rainforest in a work *The old man who read love stories*

Vedúca práce: Mgr. Dora Poláková, Ph.D

Praha, 2019

Prehlásenie

Prehlasujem, že som túto prácu vypracovala samostatne a že som citovala všetku literatúru a iné odborné zdroje, s ktorými som pracovala.

V Prahe, dňa 28.7.2019

.....

Touto cestou by som sa chcela poďakovať Mgr. Dore Polákovej, Ph.D za cenné rady, pripomienky, pomoc a odborné vedenie pri vypracovávaní tejto bakalárskej práce.

Abstrakt

Úlohou tejto bakalárskej práce je zamerať sa na pojmú témy pralesa a preskúmať jeho význam v románe čilského spisovateľa *Luisa Sepúlvedy – O starcovi, ktorý rád čítal ľúbostné romány*. Inšpirovaný svojimi skúsenosťami zo stretnutia s indiánskym kmeňom Shuarov a so samotnou amazonskou prírodou, autor v tomto románe predstavuje prales ako živú bytosť, ktorej človek nie je nadradený ani podradený, ale má ju chápať ako rovnocennú a musí ju rešpektovať a prijať jej zákony. Práca sa takisto zoberá výskytom a vývojom danej témy v rôznych obdobiach hispanoamerickej literatúry rovnako ako aj žánrom, vyplývajúcim z tejto tematiky, nazývaným román pralesa.

Kľúčové slová: Luis Sepúlveda, prales, O starcovi, ktorý rád čítal ľúbostné romány, román pralesa, príroda

Abstract

The aim of this thesis is focus on topic of rainforest and to explore its meaning in a novel of chilean writer *Luis Sepúlveda – The old man who read love stories*. Inspired by his own experience of meeting indian Shuar tribe and amazonian nature, author in this novel presents rainforest as live being to which a human is not subordinate nor superordinate but he has to take it as equal and he has to respect it and accept its laws. This work is also dealing with presence and development of the topic in different periods of hispanoamerican literature as well as with a genre called the novel of rainforest, which follows from this topic.

Key words: Luis Sepúlveda, rainforest, *The old man who read love stories*, novel of rainforest, nature

Obsah

1. Úvod	6
2. Autor	7
3. Vývoj obrazu pralesa	11
4. Obraz pralesa	14
4.1. Spoločenské skupiny v románe	18
5. Román pralesa	23
5.1. Román o zostupe do divočiny	26
6. Porovnanie s dielami <i>Vír</i> a <i>Stratené kroky</i>	31
7. Záver	36
8. Resumé	37
9. Resumen	39
10. Bibliografia	41

1. Úvod

Ako už vyplýva z názvu, úlohou tejto práce je analyzovať obraz pralesa v diele Luisa Sepúlvedy, *O starcovi, ktorý rád čítal ľúbostné romány* (*Un viejo que leía novelas de amor*). Podstatou práce je teda preskúmať význam pralesa a jeho symboliku v danom diele. Okrem toho však rozoberieme aj rôzne nemenej podstatné aspekty tohto románu.

V úvode tejto bakalárskej práce sa samozrejme pozrieme aj na samotného autora a na faktory, ktoré ho ovplyvnili a doviedli k napísaniu tohto jedinečného románu. Autor totiž pri tvorbe diela a zobrazení amazonského prostredia vychádzal z vlastnej skúsenosti spočívajúcej v niekoľkomesačnom pobyte v oblasti ekvádorskej Amazónie. Veľmi podstatné je, že Luis Sepúlveda počas tohto pobytu stretáva indiánsky kmeň Shuarov, s ktorými následne istú dobu spolunažíva a zároveň sa teda dostáva do styku s neskrotným amazonským pralesom.

Následne sa pozrieme na výskyt témy pralesa a jeho zobrazenie v rôznych literárnych dielach a obdobiach hispanoamerickej literatúry, pričom sa zameriame predovšetkým na vývoj danej tematiky. Vzhľadom na to, že sa obraz pralesa vyskytuje vo viacerých dielach hispanoamerickej literatúry, rozoberieme aj z tohto dôvodu vzniknutý žáner s názvom román pralesa, či *novela de la selva*.

Centrom práce však bude analýza obrazu pralesa v konkrétnom diele. Autor nám prostredníctvom tohto románu predstavuje prales ako živú mocnú bytosť, ktorej človek nie je nadradený ani podradený, ale má ju chápať ako rovnocennú a musí ju rešpektovať a prijať jej zákony. Pri analýze tejto tematiky nám bude nápomocné aj porovnanie s inými dielami podobného charakteru ako je napríklad dielo *Vír* (*La Vorágine*) od autora Josého Eustasia Rivery, či *Stratené kroky* (*Los pasos perdidos*) od Aleja Carpentiera. V závere tejto bakalárskej práce následne zhrnieme všetky výsledky tejto analýzy.

2. Autor

Luis Sepúlveda sa narodil takmer v polovici dvadsiateho storočia, konkrétne v roku 1949 v meste Ovalle v Chile. Zaujímavosťou je, že sa narodil do utečeneckej rodiny v hotely, pričom jeho otec bol známym prívržencom komunistickej strany v Chile. Jeho matka však bola indiánskeho pôvodu, pravdepodobne bola z rodu Mapuche. Môžeme teda pozorovať, že Luis Sepúlveda má indiánske korene a je si toho plne vedomý. Možno aj tento fakt prispel k tomu, že neskôr v živote v sebe objavil hlboké city voči svojmu pôvodu. V jednom veľmi zaujímavom interview Luis Sepúlveda rozpráva o národe Mapuche, z ktorého môžeme vycítiť obdiv a úctu prechovávajúcu k tomuto etniku.

Zmínili jsme Mapuche, etnikum patřící k etnické skupině Araukánců, kteří téměř tři sta let vzdorovali španělské nadvládě a zlomila je až svobodná republika. Jaká je jejich situace nyní?

- Mapu znamená země, che lidé, tedy Lidé země. Diktatura odstranila všechny zákony, které je chránily. Zrušila systém kolektivního vlastnictví půdy, který zaručoval jejich kulturu, upřednostnila malé latifundie s následnou spekulací. Mapuche odolávají od roku 1542. Předtím porazili Inky a donutili Španěly podepsat mírovou smlouvu, respektovanou až do roku 1810. Vznik republiky byl začátek dalšího dlouhého boje, který dosud neustal.

- Mapuche tvoří asi 8% chilského obyvatelstva, jejich kultura je ve společné chilské kultuře velmi přítomná, vyslovujeme stovky mapučských slov, která se začlenila do naší španělštiny. Ale v jižních provinciích, kde jich žije většina, dosud není bilingvní vzdělávání. Stát jim nedal nic; sami si vydobyli nějaká práva a určitý způsob, jak sdílet kulturu se zbytkem Chile. Existuje například síť mapučských lékáren, kde prodávají léčiva. Aspirin, ať už je to Bayer nebo jiná značka, je kyselina acetylsalicylová a mramorový prášek. Mapuche umějí získat kyselinu acetylsalicylovou z určitých druhů rostlin a vlastně prodávají aspirin, ale bez mramoru, místo něj používají jemnou stromovou kůru. Minulý rok jim zakázali prodávat aspirin třicetkrát levnější než ten od Bayera, když nebudou platit mezinárodní tantiémy. Mapuche změnil název léku a prodávají ho dál, protože trh nemůže znemožnit kolektivizaci zdraví.¹

Luis Sepúlveda je predovšetkým známy ako významný spisovateľ, ktorý sa venuje tvorbe najmä románov a poviedok. Okrem toho je však potrebné spomenúť, že sa aktívne venuje aj politike a ochrane prírody a životného prostredia. Mohli by sme o tomto autorovi písať nespočetne veľa vecí keďže jeho život je vskutku pozoruhodný, avšak veľmi pekne jeho život zhrnula Anežka Charvátová, ktorá dielo preložila a v doslove o autorovi hovorí:

¹ TKÁČOVÁ, Anna. Celým etnikům hrozí vyhynutí. *Časopis A2*. 2008, [on-line] [cit. 2019-1-7] Dostupné z: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/22711/sepulveda-luis>>

(...) od útlého dětství rád cestoval, zprvu po vlasti a okolních zemích ze zájmu, později z donucení po celém světě jako emigrant. Vyrůstal v rodině, kde se hodně četlo; jeho dědeček, španělský anarchista, měl knihovnu plnou dobrodružných románů (Verna, Saldarího, Stevenson, Londona), které v Sepúlvedovi probudily touhu po dobrodružství a ovlivnily jeho styl. Své první spisovatelské pokusy, básně, později Sepúlveda zavrhl. Ale v roce 1969 získal kubánskou cenu Casa de las Américas za sbírku Kroniky Pedra nikoho (Crónicas de Pedro Nadie), jež vyšla ještě v Kolumbii a Argentině. Začal psát pro divadlo a pro rozhlas a angažoval se politicky ve studentském hnutí. Za vlády Salvadora Allendeho působil na ministerstvu kultury. Řídil literární řadu, v níž vycházela v levných edicích nejlepší díla světové literatury. V roce 1969 dostal pětileté stipendium na studium dramatického umění v Moskvě, ale po pěti měsících byl vyloučen za svůj styk s disidenty. Po Pinochetově puči strávil dva a půl roku ve vězení, pak byl na nátlak německé pobočky Amnesty International propuštěn do domácího vězení, uprchl a rok řídil v ilegalitě divadelní soubor. Po novém zatčení byl odsouzen za „zradu a podvratnou činnost“ na doživotí, díky advokátovi mu byl trest zmírněn na osmadvacet let a Amnesty International dosáhla změny trestu na osm let vyhnanství. Z vězení byl deportován na letiště s letenkou do Švédska, ale hned při prvním mezipřistání v Buenos Aires opět uprchl. Potloukal se po Latinské Americe-Argentině, Uruguaji, Paraguaji, Brazílii, Bolívii, Peru. Načas zakotvil až v Ekvádoru, neboť se zúčastnil výpravy k indiánům kmene Šuar, jež sehrála v jeho životě rozhodující roli. Teprve mezi indiány pochopil, jak sám říká, co vlastně znamená být Latinoameričanem, patřit k multikulturnímu a mnohojazyčnému společenství. Také u nich zjistil, že jeho dřívější ideály blízké levici v indiánském světě svázaném s přírodou nefungují. Po pobytu u Šuarů odjel v roce 1979 do Nikaraguy a po vítězství sandinovců tam krátce působil jako redaktor mezinárodních novin Barricada. Za rok Nikaraguu opustil a odjel do Evropy. Usadil se v Hamburku, jehož přístavní atmosféra mu připomínala chilské Valparaíso a živil se psaním pro noviny a televizi. V roce 1982 se seznámil s organizací Greenpeace a začal jezdit na jejich protestní akce, na nichž také čerpal náměty pro svou další tvorbu: úsilí ekologů o záchranu patagonských velryb ohrožených vybitím stálo u zrodu jeho druhého románu Svět konce světa (El mundo del fin del mundo, 1994). Nyní žije Sepúlveda střídavě v Evropě a v Latinské Americe a sám se označuje za světoobčana.²

Ako bolo spomenuté, vidíme, že autor je veľkým cestovateľom, ktorý navštívil mnoho rôznych miest a spoznal množstvo kultúr pričom každá z nich v ňom určite zanechala iný dojem. Takisto vieme, že autor má korene v rôznych častiach sveta a s týmto všetkým súvisí predovšetkým pojem identity. Identita často nie je určená len sebaopoznaním a sebauvedomením, ale aj tým ako jednotlivca vníma a rozoznáva spoločnosť v ktorej žije.

² SEPÚLVEDA, LUIS. Stařec, který četl milostné romány. Přeložila Charvátová, A. Praha: Rybka Publishers, 2000, s. 120.

Autor si všetky tieto faktory ovplyvňujúce jeho život a rozvoj osobnosti uvedomuje a sám sa o téme identity v rozhovore s Annou Tkáčovou vyjadril nasledovne:

Můžete sloužit jako jistý symbol Iberoameriky. V žilách vám koluje krev baskická, andaluská, italská a krev Indiánů Mapuche. To může být posilující, ale též přinášet potíže s identitou. Žil jste v mnoha zemích, na různých kontinentech, v románu Patagonský expres nastolujete téma hledání kořenů. Co pro Vás znamenají slova vlast, domov?

- Idea čisté identity je fašistická idea. Odmítám ji. Nemám problém s identitou. Mou identitou je doba, ve které žiji, a mou kulturou je jazyk, jímž mluví téměř pět set milionů lidí. Žiji v souladu se svou baskickou, andaluskou, italskou i mapučskou částí. Cítím, že jsem hlavně Mapuche, ale nevyklučuji ostatní součásti své krve. Nyní žiji ve Španělsku, v Asturii – a cítím se velmi astursky. Můj andaluský dědeček mě učil, že člověk je člověkem tam, kde se cítí nejlépe, kde ze sebe může vydat to nejlepší.³

To čo nás však v tejto práci zaujíma najviac, je téma pralesa a otázka čo inšpirovalo autora aby sa venoval práve tejto tematike. Ako už vieme, mal na to hneď niekoľko dôvodov avšak asi najdôležitejším faktorom pri tvorbe románu bol jeho niekoľkomesačný pobyt v amazonskom pralesi kde spolunažíval s indiánskym kmeňom Shuarov. Išlo o sedemmesačný pobyt medzi indiánmi, ktorý sa uskutočnil v rámci expedície UNESCO a jeho úlohou bolo pozorovať dopad kolonizácie na národ Shuarov. Počas tejto expedície mal možnosť spoznať nie len ich kultúru a život, ale dostáva sa do priameho kontaktu s nespútanou a rozsiahlou prírodou pralesa. Rovnako ako hlavná postava diela *O starcovi, ktorý rád čítal ľúbostné romány*, aj samotný Luis Sepúlveda spoznáva prales a jeho pravidlá a zákony, učí sa rešpektovať zvieratá a indiánov, ktorí prales obývajú, objavuje krásu a hĺbku tohto zázračného sveta. Je však potrebné poznamenať, že táto expedícia nebola jediným faktorom prispievajúcim k tvorbe diela, čo v nasledujúcej ukážke potvrdzuje aj autor:

Od vydání vašeho románu *Stařec*, který četl milostné romány se mluví o druhém boomeru hispanoamerické literatury. V textu se zabýváte problémem setkání s tím druhým, opozicemi „civilizace a barbarství“. Po letech znovu uvádíte na scénu román z pralesa. Vychází pouze z vašich prožitků v pralesi mezi Šuary, nebo jste při psaní myslel i na díla svých předchůdců, třeba na román *Vír Kolumbijce* J. E. Rivery?

- Přirozeně, že vlivy existují, i když to člověk nevnímá. To ale neznamená, že by se mělo psát „ve stylu toho a toho“. V tom románu je moje osobní zkušenost z pohledu antropologie – v

³ TKÁČOVÁ, Anna. Op. cit., 2008.

zacházení s informacemi jsem velmi přísný; ale je tam také fikce. Je v něm pocta Horaciui Quirogovi, Euclidesovi d'Acunha, Jorge Amadovi a Emiliu Salgarimu.⁴

⁴ TKÁČOVÁ, Anna. Op. cit., 2008.

3. Vývoj obrazu pralesa

Ešte predtým než prejdeme na analýzu konkrétneho diela Luisa Sepúlvedy, pozrieme sa na to, ako sa obraz pralesa počas histórie vyvíjal a menil. Dažďový prales v oblasti Južnej Ameriky inak nazývaný aj Amazonský prales je rozsiahlou prírodnou oblasťou rozkladajúcou sa na území viacerých hispanoamerických krajín ako je Brazília, Kolumbia, Peru, Venezuela, Ekvádor a pod. Táto oblasť zohráva vo svete veľmi významnú a dôležitú úlohu. Prales je predmetom nie len spoločenskej sféry ale aj tej literárnej. Predstavy Amazonského pralesa sú rôzne a v priebehu histórie sa prirodzene menia.

Po stáročia sa pojem pralesa zhodoval s predstavou nepoškvrnenej prírody. Na jednej strane predstavoval obraz divokej a fascinujúcej spleti vegetácie znázorňujúcej raj či nebo, a na druhej zase obraz pekla. Prales možno v tomto prípade chápať dvojako a to ako dažďový prales, pričom ide čisto o lesnatú oblasť, v ktorej počas roka spadne obrovské množstvo dažďových zrážok. Druhú predstavu pomenujme slovom džungľa, pričom ide o podobnú predstavu ibaže v tomto prípade hovoríme vždy o tropickom prostredí. Dnes už však tieto dve predstavy splynuli do jednej vyznačujúcej sa už nie tak prekypujúcou vegetáciou, avšak so širšou škálou rôznorodosti ľudí. Amazonská oblasť, zachytávajúca prevažne územie Brazílie, odzrkadľuje a prispieva k zmenám či už v literatúre, ale aj v spoločnosti a to napríklad prostredníctvom rôznych produktov pochádzajúcich z Amazonského pralesa, rôznych článkov a štúdií zaoberajúcich sa izolovanými domorodými kmeňmi, vedeckých výskumov skúmajúcich túto panenskú prírodu a rôznych iných predmetov zachytávajúcích túto tematiku. Podstatné však je, že všetky tieto pretrvávajúce zmeny vo vyobrazení Amazónie v žiadnom prípade nie sú uniformné, ale skôr predstavujú protichodné pohľady na daný problém. Región Amazónie má vo svete ohromný význam a preto aj s ním spojené predstavy sú veľmi dôležité, pretože majú obrovský dopad aj na ľudské životy.⁵

Môžeme povedať, že vnímanie pralesa bolo odjakživa dvojitého charakteru. Už od dôb kolonizátorov sa v kronikách objavujú dva obrazy pralesa a to prales ako raj s prírodou plnou zázrakov a prales ako peklo na zemi, ktoré pohltí všetkých nevítaných narušiteľov. Toto možno pozorovať konkrétne na záznamoch jednej z prvých výprav do nových území Ameriky, kde Gaspar de Carvajal (1542) pohybujúci sa po prúde rieky Amazonu, popisuje toto amazonské územie ako územie prírodného bohatstva s obrovským množstvom nových druhov rastlín

⁵ SLATER, Candace. "VISIONS OF THE AMAZON: What Has Shifted, What Persists, and Why This Matters." *Latin American Research Review*, vol. 50, no. 3, 2015, s. 4., [on-line] [cit. 2019-3-7] Dostupné z: <www.jstor.org/stable/43670307>

a živočíchov. Na druhej strane však v tomto zázname komentuje hrozivú rozlohu tohto územia, ktoré je plné nebezpečenstva. Toto nebezpečenstvo stvárajú domorodci, ktorí Európanov znenazdajky napádali a následne sa poskrývali. Týchto domorodcov Carvajal popisuje rovnako ako ich opisovali už starí Gréci a to ako ženy bojovníčky a zároveň veliteľky, ktoré sú pomerne bojovného charakteru. Predstava pralesa v období konca osemnásteho a začiatku devätnásteho storočia sa stále zhoduje s obrazom neba a pekla, napriek tomu s príchodom vedeckých objaviteľov sa už objavujú faktami podložené názory a väčšia nestrannosť ako to bolo v období kronikárov.⁶

S touto tematikou neskôr v literatúre vzniká samostatný žáner nazývaný aj román pralesa, teda *novela de la selva*. Tento žáner sa objavuje približne v prvej časti dvadsiateho storočia, prales sa objavuje však už aj v romantickej literatúre, čoho príkladom je indianistický román *Cumandá* (Juan León de Mera), v ktorom môžeme pozorovať pozoruhodné opisy pralesa. V tomto období prebieha takzvaný kaučukový boom kedy sa vo veľkom začal ťažiť kaučuk, čo malo za následok obrovský rozvoj európskej kolonizácie v amazonskej oblasti, čím sa táto oblasť skomercializovala ničiac a meniac tak navždy život v pralesi. Aj vplyvom tejto udalosti teda vzniká nový žáner zachytávajúci bojujúcu prírodu pralesa.

Prales znázorňujúci peklo sa objavuje v dielach ako je napríklad *Zelené peklo* (Alberto Rangel), *Vír* (José Eustasio Rivera), či portugalské dielo *Džungľa* (Ferreira de Castro). Klasickú dualitu neba a pekla zachytávajú napríklad eseje brazílskeho autora menom Euclides da Cunha. O niečo neskôr v období brazílskeho modernizmu sa autori opäť utiekajú k téme pralesa, pričom v týchto dielach sa tento hrozný chaos pralesa premieňa na úžasnú spleť mýtických elementov a fantastickú faunu a flóru, čo potvrdzuje kreatívny potenciál Brazílie.⁷ V nasledujúcom období sa začína vo veľkom rozvíjať priemysel a poľnohospodárstvo, čo má za následok ešte väčšie ničenie amazonskej oblasti. Neskôr sa teda v literatúre objavuje pojem „Stratený svet“, pochádzajúci z významného románu Arthura Conana Doylea a spolu s týmto pojmom vzniknutá myšlienka tropickej prírody, symbolizujúcej útočisko, sa znovu-objavuje v dielach ako *Smutné tropy* (Claude Lévi-Strauss), či *Stratené kroky* (Alejo Carpentier). Myšlienka strateného sveta takisto odzrkadľuje, aký veľký vplyv mala kolonizácia na domorodé kmene.⁸

⁶ SLATER, Candace. Op. cit., 2015, s. 5.

⁷ SLATER, Candace. Op. cit., 2015, s. 6.

⁸ SLATER, Candace. Op. cit., 2015, s. 6.

Ako už bolo spomenuté, vyobrazovanie amazonského pralesa nie je uniformné. Ak sa pozrieme na romány z rôznych regiónov, vidíme, že stvárnenie Amazónie je rôzne. Toto možno pozorovať napríklad v prvom brazílskom románe situovanom v Amazónii *Simá*,⁹ ktorý neobsahuje toľko opisov prírody, avšak sa zameriava skôr na problematiku konfliktu medzi domorodými kmeňmi a kolonizátormi. Rovnako aj zobrazenie kolonizátorov je v tomto diele pomerne odlišné ako neskôr v románoch pralesa. Zaujímavé je, že autori románu pralesa píšú o oblasti Amazónie počas veľkej časti dvadsiateho storočia, zatiaľ čo práve mnoho amazonských autorov počas tridsiatych rokov inklinuje skôr k mestským témam. K tematike pralesa vyobrazovaného ako nebo alebo peklo sa dostávame až v rokoch päťdesiatych a šesťdesiatych. Veľmi dôležitým bolo obdobie takzvaného hispanoamerického Boomu, ktoré prebiehalo najmä v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch. Mnoho autorov z tohto obdobia venujúci sa tematike Amazónie a okolia (ako napríklad Alejo Carpentier či práve Luis Sepúlveda) často pri písaní vychádzali z vlastných skúseností z daných regiónov. Výnimkou tohto obdobia je autor menom Márico Souza, ktorý ako jediný opúšťa tematiku pralesa a prináša tak nový pohľad na Amazóniu. Takto vzniká literatúra, ktorá zobrazuje tento región ako miesto vhodné pre mestá a imigrantov zo vzdialených krajín.¹⁰

Takisto treba spomenúť, že prales je často vnímaný ako bohatý zdroj cenných komodít. Táto predstava sa objavuje už od čias Cravajala. Už v začiatkoch histórie Amazónie objavitelia chodili do tejto oblasti najmä kvôli bohatstvu, ktoré územie poskytovalo. Išlo o množstvo vzácnych rastlín využiteľných na lekárske účely, dreva, kaučuku, juty a podobne.¹¹

Vidíme teda, že predstavy a obrazy pralesa sa stále menia, nie sú jednoznačné, každý z nás má iný pohľad na vec a rovnako tomu je či už v literatúre alebo v spoločnosti. Dnešná predstava pralesa sa od tej pôvodnej v niečom líši, v niečom však zostáva rovnaká, dôležité však je, že zohráva obrovskú úlohu vo svete, v literatúre a v životoch ľudí po celom svete.

⁹ Simá (1857) – Lourenço da Silva Araújo Amazonas; prvý brazílsky román zachytávajúci prostredie hornej Amazónie, ide o odrodu historického románu, ktorý predstavuje príbeh o masakre medzi domorodým národom Manau a portugalskou armádou, zároveň však rieši tragický osud protagonistu, ktorý sa stáva nevinnou obeťou konfliktu medzi Portugalskom a Španielskom. Zachytáva tak príbeh o európskej kolonizácii brazílskej časti Amazónie.

¹⁰ SLATER, Candace. Op. cit., 2015, s. 7-8.

¹¹ SLATER, Candace. Op. cit., 2015, s. 10.

4. Obraz pralesa

Úlohou tejto kapitoly je zamerať sa na tému pralesa v diele *O starcovi, ktorý rád čítal ľúbostné romány*. Predtým, než sa pustíme do analýzy tohto diela, pozrime sa na pôvod samotného pralesa. Slovo prales, v španielčine *la selva*, pochádza z latinského slova *silva*, čo v preklade znamená čosi ako veľký les, ktorý ešte nebol preskúmaný žiadnym človekom. Takisto vzniklo aj z toho odvodené adjektívum *selvático*, čo je v preklade niečo ako divý, neotesaný či drsný. Tieto slová teda odkazujú na špecifické miesto, ktoré existuje už od pradávnych čias a vyznačuje sa charakteristickou zelenou farbou či výskytom zvierat rôznych druhov. Ide o celý ekosystém s pomerne osobitým svetonázorom, zároveň však vzbudzuje obdiv či úctu, dokonca poskytuje útočisko, obživu či oplýva múdrosťou.¹²

V románe Luisa Sepúlvedy je prales jednou z hlavných tém. Autor sa prostredníctvom tejto témy snaží zdieľať dôležité posolstvo, a to uvedomenie si dôležitosti prírody, ktorú nemôžeme bezhlavo ničiť a zneuct'ovať, naopak, treba ju rešpektovať a prijať jej pravidlá. Keďže civilizovaný človek (v tomto prípade hovoríme o gringoch), prichádza do pralesa za účelom bezohľadnej devastácie a bez štipky rešpektu, v románe takýto človek zastáva post hlúpej postavy, zatiaľ čo príroda symbolizuje múdrosť. Autor svoju správu podáva veľmi zaujímavým spôsobom, o ktorom sa Daniel Nemrava vyjadril nasledovne:

V Sepúlvedovč knize však nejsme pomalu vtahováni do lúna magického pralesa, ad uterum, nejsme nuceni podstoupit iniciační proces, abychom dovršili cestu ab origine, které nebudeme schopni, protože jsme již příliš zcivilizovaní a příliš velcí individualisté, neschopní porozumět tomu, co bylo in illo tempore. Ani nebudeme zakládat svět kolem naší axis mundi. Jinak řečeno, nezarazíme totem a nebudeme kolem něj křepčit v cyklickém čase, ale jednoduše lineárně začneme rozuzlovat záhadu takřka detektivního příběhu a spolu s hrdinou se v trestné výpravě vydáme po stopě krvelačné samice ocelota.¹³

Taktiež je veľmi dôležité poznamenať, že Luis Sepúlveda je veľkým ochrancom prírody, čo nám dokazuje aj v tomto románe. Je dokonca členom organizácie Greenpeace a vďaka tomu môžeme vidieť, že ochrana životného prostredia autorovi vôbec nie je ľahostajná. Ako ekológ a intelektuál vyjadruje svoje ochrannárske myšlienky predovšetkým prostredníctvom literatúry.

¹² RODRÍGUEZ, Rodrigo Malaver. La selva imaginada: una relectura crítica de 'Un viejo que leía novelas de amor' de Luis Sepúlveda. *Cuadernos de literatura*, 2001a, s. 31. [on-line] [cit. 13-7-2019] Dostupné z: <https://www.academia.edu/11705698/Rodrigo_Malaver_Rodr%C3%ADguez_La_selva_imaginada_una_relectura_cr%C3%ADtica_de_Un_viejo_que_le%C3%ADa_novelas_de_amor_de_Luis_Sep%C3%BAlveda_>

¹³ NEMRAVA, Daniel. Čtenář, který četl tento román. 2003. [on-line] [cit. 13-7-2019] Dostupné z: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/11125/sepulveda-luis-starec-ktery-cetl-milostne-romany>>

Rovnako tomu je aj v jeho románe pralesa, kde sa hneď v úvodných stranách stretávame s autorovou poznámkou:

Quando esta novela era leída en Oviedo por los integrantes del jurado que pocos días más tarde le otorgaría el Premio Tigre Juan, a muchos miles de kilómetros de distancia e ignominia una banda de asesinos armados y pagados por otros criminales mayores, de los que llevan trajes bien cortados, uñas cuidadas y dicen actuar en nombre del «progreso», terminaba con la vida de uno de los más preclaros defensores de la amazonia, y una de las figuras más destacadas y consecuentes del Movimiento Ecológico Universal.

Esta novela ya nunca llegará a tus manos, Chico Mendes, querido amigo de pocas palabras y muchas acciones, pero el Premio Tigre Juan es también tuyo, y de todos los que continuarán tu camino, nuestro camino colectivo en defensa de este el único mundo que tenemos..¹⁴

(Právě ve chvíli, kdy členové poroty četli v Oviedu tento román, kterému pak za několik dní udělili cenu Tigre Juan, o mnoho kilometrů a mnoho hanebností dál dobýjela tlupa ozbrojených vrahů placených jinými, horšími zločinci, kteří nosí dobře střížená saka, mají pěstěné nehty a tvrdí, že jednají ve jménu „pokroku“, jednoho z nejzasloužilejších obhájců Amazonie, jednu z nejvýznamnějších a nejdůležitějších osobností světového ekologického hnutí.

Už nikdy si nepřečteš tento román, Chico Mendesi, drahý příteli, který jsi neměl rád příliš slov, zato jsi hodně jednal. Ale cena Tigre Juan je i tvoje a všech ostatních, kteří půjdou dál tvou cestou, aby bránili jediný svět, který máme.)¹⁵

V tejto poznámke teda pozorujeme hneď niekoľko zaujímavých informácií. Ako prvé môžeme vyzdvihnúť ocenenie s názvom el Premio Tigre Juan, ktoré román získal, pričom toto ocenenie sa udeľuje za najlepšie naratívne španielske dielo predchádzajúceho roku. Druhým zaujímavým faktom je, že autor cenu venuje Franciscovi Mendesovi. S touto zmienkou odkazuje na chladnokrvnú vraždu svojho priateľa, ktorý bol rovnako ako Luis Sepúlveda ochrancom amazonskej oblasti. Brazílčan Chico Mendes si vďaka svojej ekologickej angažovanosti vyslúžil medzinárodné uznanie, avšak práve ochrana pralesa sa mu v konečnom dôsledku stala osudnou.

Okrem tejto poznámky sa na začiatku diela takisto stretávame s venovaním, ktoré autor určuje priateľovi z kmeňa Shuarov, ktorý takisto prispel k inšpirácii pre toto dielo a zároveň mu vyjadruje obdiv za jeho pretrvávajúcu angažovanosť v oblasti ochrany pralesa.

¹⁴SEPÚLVEDA, Luis. Un viejo que leía novelas de amor. Barcelona: Tusquets Editores, S.A., 1989, s. 9.

¹⁵ SEPÚLVEDA, Luis. Op. cit., 2000, s. 5.

A mi lejano amigo Miguel Tzenke, síndico shuar de Sumbi en el alto Nangaritza y gran defensor de la amazonia. En una noche de narraciones desbordantes de magia me entregó algunos detalles de su desconocido mundo verde, los que más tarde, en otros confines alejados del Edén ecuatorial, me servirían para construir esta historia.¹⁶

(Mémo vzdálenému příteli Miguelu Tzenkemu , šuarskému starostovi v Šumbi na horním toku řeky Nangaritzy a velkému obhájci Amazonie. To on mi jedné noci prostřednictvím svých vyprávění, překypujících kouzlem, odhalil jisté skutečnosti o svém neznámém zeleném světě, jež jsem použil později v jiných dalekých končinách rovníkového ráje k napsání tohoto příběhu.)¹⁷

Už v úvode knihy sa takto z týchto dvoch krátkych odstavcov dozvedáme o autorovi viac ako by sa čakalo. Môžeme tu pozorovať, že pre Luisa Sepúlveda prales nie je iba kus prírody, či obyčajný les. Tento ekosystém je pre neho veľmi osobnou záležitosťou, ktorá zasiahla jeho život. Zároveň však ide o celosvetový problém, ktorý demonštruje prostredníctvom svojho románu.

Zobrazuje prales ako územie nachádzajúce sa vo veľkom nebezpečenstve, do ktorého ho dostáva nezvaný hosť v podobe belocha, ktorý svojim príchodom narúša celú harmóniu pralesa. Autor v diele spája prvky reálne, akým je napríklad zubár, starosta či Shuarovia, a prvky fiktívne, ako je osada Idyla či ocelotia samica vykonávajúca svoju pomstu. Všetky tieto prvky sú zasadené do fiktívneho príbehu v prostredí pralesa. Vyskytujú sa tu dva celky a každý z nich zastáva iný postoj voči pralesu. Prvý celok reprezentuje starosta a kolonisti, ktorí územie v podstate vôbec nepoznajú, napriek tomu sú toho názoru, že táto oblasť sa bez problémov podriadi ich záujmom. Druhý celok reprezentuje protagonista Antonio José Bolívar Proaño, ktorý zastáva postoj ochrancu pralesa. Román sa tak snaží zbúrať všetky zaužívané predsudky, ako je to, že prales predstavuje zlo, divokosť, smrť, nebezpečie či chaos, teda všetko čo je typické pre necivilizovanosť.¹⁸

Román *O starcovi, ktorý rád čítal ľúbostné romány* možno považovať za takzvaný ekotext patriaci do celku ekoliteratúry. Ekotexty sú texty, ktoré sú kombináciou ekológie a literatúry, vzniká tak pojem ekoliteratúra. Tento typ textu má viacero funkcií, pričom jeho úlohou nie je iba vzdelávať, ale aj zabávať a pomôcť čitateľovi vytvoriť si názor na záležitosti týkajúce sa

¹⁶ SEPÚLVEDA, Luis. Op. cit., 1989, s. 11.

¹⁷ SEPÚLVEDA, Luis. Op. cit., 2000, s. 7.

¹⁸ RODRÍGUEZ, Rodrigo Malaver. Op. cit., 2001a, s. 40-41.

ekológie, medzi ktoré patrí napríklad ochrana životného prostredia pralesa.¹⁹ Aby sme lepšie pochopili tieto myšlienky, definujme si pojem ekológia:

Stručne povedané, ekológia je autonómna disciplína, ktorá integruje štúdium živých bytostí, fyzického prostredia a ľudskej spoločnosti. Táto disciplína je dnes považovaná za základnú vedu o životnom prostredí, ktorá zahŕňa prirodzenú rovnováhu alebo nerovnováhu, ktorú vytvára predovšetkým človek.²⁰

Ako sme už spomínali, Luis Sepúlveda ako intelektuál a ekológ zobrazuje ekologické narážky už v úvode svojho románu prostredníctvom poznámky autora a venovania. Celá kniha teda symbolizuje všeobecné znepokojenie ohľadom rovnováhy a starostlivosti o životné prostredie. Táto téma samozrejme nie je žiadnou novinkou, čo dokazujú rôzne archeologické štúdie. Objavuje sa už v časoch praveku, kedy domorodé kmene preukazovali takého znepokojenie pretrvávajúce do dnešného dňa. Sepúlveda sa preto rozhodol prostredníctvom svojho diela zachytiť túto alarmujúcu situáciu narušenia prírodnej rovnováhy pralesa poukazujúc tak na ničivé vniknutie ľudí do tohto vzácneho prostredia.²¹ Konkrétne zobrazenie tejto problematiky pozorujeme v románe v nasledujúcej ukážke:

Tanto los colonos como los buscadores de oro cometían toda clase de errores estúpidos en la selva. La depredaban sin consideración, y esto conseguía que algunas bestias se volvieran feroces. A veces, por ganar unos metros de terreno plano talaban sin orden dejando aislada a una quebrantahuesos, y ésta se desquitaba eliminándoles una acémila, o cometían la torpeza de atacar a los saínos en época de celo, lo que transformaba a los pequeños jabalíes en monstruos agresivos. Y estaban también los gringos venidos desde las instalaciones petroleras. Llegaban en grupos bulliciosos portando armas suficientes para equipar a un batallón, y se lanzaban monte adentro dispuestos a acabar con todo lo que se moviera. Se ensañaban con los tigrillos, sin diferenciar crías o hembras preñadas, y, más tarde, antes de largarse, se fotografiaban junto a las docenas de pieles estacadas. Los gringos se iban, las pieles permanecían pudriéndose hasta que una mano diligente las arrojaba al río, y los tigrillos sobrevivientes se desquitaban destripando reses famélicas. Antonio José Bolívar se ocupaba de mantenerlos a raya, en tanto los colonos destrozaban la selva construyendo la obra maestra del hombre civilizado: el desierto. Pero los animales duraron poco. Las especies sobrevivientes se

¹⁹ RODRÍGUEZ, Rodrigo Malaver. LA ECOLITERATURA DE LA SELVA EN LA NOVELA LATINOAMERICANA: Un viejo que leía novelas de amor. *Revista de la Facultad de Artes Y Humanidades*. 2001b, vol. 14, s. 4-5. [on-line] [cit. 18-7-2019] Dostupné z: <<https://revistas.pedagogica.edu.co/index.php/RF/article/view/5864>>

²⁰RODRÍGUEZ, Rodrigo Malaver. 2001b, Op. cit., s. 6.

En resumen, la ecología es una disciplina autónoma que integra el estudio de los seres vivos, el ambiente físico y de la sociedad humana. Esta disciplina es considerada hoy la ciencia básica del ambiente que comprende el equilibrio natural o el desequilibrio sobre todo generado por el hombre.

²¹ RODRÍGUEZ, Rodrigo Malaver. 2001b, Op. cit., s. 10-11.

tornaron más astutas, y, siguiendo el ejemplo de los shuar y otras culturas amazónicas, los animales también se internaron selva adentro, en un éxodo imprescindible hacia el oriente.²²

(Osadníci aj zlatokopi sa v pralese dopúšťali množstva hlúpych chýb a nerozvážností. Behozľadne ho plienili a dôsledkom toho niektoré zvery zdivočeli a vyvádzali ako nepríčetné. Niekedy bezhlavo povytínali stromy, len aby získali zopár metrov ďalšej pôdy, čím vzali škrtičovi boa útočisko, no had sa im začal mstiť a z času na čas im zožral nejakáho osla. Alebo boli takí hlúpi, že napadli rujné divé prasa, a tak sa malé neškodné kance premenili na agresívne netvory. A navyše občas do Idyli zavítali gringovia z naftárskych spoločností. Boli hluční, prichádzali v skupinách a mali zo sebou toľko zbraní, že by vystačili pre celý regiment. Vrhali sa do pralesa odhodlaní zastreliť všetko, čo sa pohne. Nešetrili ani oceloty, nerobili rozdiel medzi mláďatami a kotnými samicami a prv než odtiahli, fotografovali sa pri celých tuctoch kožušín našponovaných na koly. Gringovia odišli a kožušiny hnili na koloch, až kým ich niečie starostlivé ruky nehodili do rieky. Oceloty, ktoré masakru prežili, sa ľuďom mstili tak, že párali bruchá vyhladeným kusom hovädzieho dobytká. Antonio José Bolívar sa ich všetkých usiloval držať na uzde, no osadníci medzičasom systematicky ničili prales a vytvárali majstrovské dielo civilizovaného človeka: púšť. Lenže zvieratá tu dlho nevydržali. Tie druhy zvery, čo prežili, sa stali vynaliezavejšími a ostatné nasledovali príklad Shuarov a ostatných amazonských kultúr a v ťažení pripomínajúcom hromadné sťahovanie sa siahli na východ hlbšie do pralesa.)²³

Sledujeme tu teda rozprávačov opis ničivého plienenia prírody belochom, ktorý ako nekontrolovateľný deštruktívny stroj motivovaný túžbou po bohatstve a dominancii, devastuje celý ekosystém pralesa. Autor tu stavia proti sebe dva rôzne svetonázory súvisiace s týmto prostredím, pričom obe zanechali v minulosti svoje stopy. Vyskytuje sa tu teda pohľad západného sveta, symbolizujúceho kolonizáciu pralesa za účelom progresu, a pohľad amerindiánskeho sveta zastávajúceho ochranu tohto priestoru ako prírodného prostredia.²⁴

4.1. Spoločenské skupiny v románe

Čo sa týka témy pralesa v tomto diele, neoddeliteľnou súčasťou je aj otázka indiánov. Autor nám prostredníctvom románu približuje problematiku domorodých kmeňov v oblasti Amazónie, ktorí sú vplyvom kolonizácie v ohrození. S touto tematikou sa autor vracia k vlne autorov, ktorí sa snažili ukázať svetu negatívnu stánku európskej kolonizácie v Amerike. K takýmto autorom patrí napríklad Bratolomé de las Casas, ktorý bol obrovským zástancom

²² SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1989, s. 59-60.

²³ SEPÚLVEDA, Luis. *O starcovi, ktorý rád čítal ľúbostné romány*. Prekl. Martina Slezáková. Bratislava: Vydavateľstvo Slovart, s.r.o., 1998, s. 45-46.

²⁴ RODRÍGUEZ, Rodrigo Malaver. 2001b, Op. cit., s. 12.

indiánov, alebo aj Inca Garcilaso de la Vega. Neskôr v 19. a hlavne v 20. storočí sa tieto myšlienky dostávajú do popredia a objavujú sa rôzne varianty románov zameriavajúce sa na istý spoločenský problém. Medzi takéto romány patrí napríklad román mexickej revolúcie alebo aj román indianistický, či indigenický, pričom posledné dva spomenuté sa zaoberajú priamo témou indiánov, avšak v každom je indián vykreslený iným spôsobom. Čo sa týka pralesa v spojení s indigenickým románom, možno ho pozorovať trebárs aj v epizóde Alegriovho diela *Šíry a cudzí svet*. V 20. storočí však veľmi významnú úlohu zohráva už spomenutý román pralesa, ktorý sa rovnako venuje aj téme indiánov, ktorý tvoria neoddeliteľnú súčasť života v pralesi. V niektorých románoch pralesa sa indiáni vyskytujú iba v pasívnej podobe, nezohrávajú nijakú väčšiu rolu, naopak v románoch ako je *Vír* či práve *O starcovi, ktorý rád čítal ľúbostné romány*, dostávajú domorodci väčší priestor.²⁵

V románe Luisa Sepúlvedy teda vidíme ako autor vyjadruje obdiv indiánom a veľmi pútavo opisuje ich kultúru a zvyky. Ako sme už spomenuli, vychádza pritom z vlastnej skúsenosti z pobytu medzi Shuarmi, rovnako to podáva v podobe svojho hlavného hrdinu, ktorý takisto strávil istý čas medzi indiánmi, avšak nikdy sa mu nepodarilo stať sa jedným z nich. Je však veľmi dôležité poznamenať, že autor v diele opisuje stret indiánov s kolonizátormi, rovnako však zobrazuje, ako sa prales musel prispôbiť príchodu nových obyvateľov a ako veľmi ho táto udalosť ovplyvnila a postupne zničila.

Viendo pasar el río Nangaritza hubiera podido pensar que el tiempo esquivaba aquel rincón amazónico, pero las aves sabían que poderosas lenguas avanzaban desde occidente hurgando en el cuerpo de la selva. Enormes máquinas abrían caminos y los shuar aumentaron su movilidad. Ya no permanecían los tres años acostumbrados en un mismo lugar, para luego desplazarse y permitir la recuperación de la naturaleza. Entre estación y estación cargaban con sus chozas y los huesos de sus muertos alejándose de los extraños que aparecían ocupando las riberas del Nangaritza. Llegaban más colonos, ahora llamados con promesas de desarrollo ganadero y maderero. Con ellos llegaba también el alcohol desprovisto de ritual y, por ende, la degeneración de los más débiles. Y, sobre todo, aumentaba la peste de los buscadores de oro, individuos sin escrúpulos venidos desde todos los confines sin otro norte que una riqueza rápida. Los shuar se movían hacia el oriente buscando la intimidad de las selvas impenetrables.²⁶

(Pri pohľade na plynúce vody rieky Nangaritza sa mu zdalo, že tento kút amazonského pralesa jestvuje mimo času, lenže vtáky vedeli, že od západu postupujú vpred ozrutné jazyky strojov a

²⁵ ZAŤKO, Roman. Kulturní střet v románu Luise Sepúlvedy. *Svět literatury*. 2018, vol. 57, s. 155-156. [on-line] [cit. 10-7-2019] Dostupné z: <<http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-e86d71bc-e196-48a7-931b-5ee99af2e1de>>

²⁶ SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1989, s. 52-53.

zavrtávajú sa do pralesa. Obrovské stroje otvorili cesty novým kolonistom a Shuarovia sa museli stiahnuť. Predtým zostávali na jednom mieste tri roky a potom sa presunuli inam, aby sa príroda mohla zregenerovať. Lenže teraz si rozobrali chatrče už medzi jednotlivými obdobiami dažďov, zabalili kosti svojich predkov a odišli čo najďalej od cudzincov, ktorí obsadzovali brehy Nangaritze. Prichádzali ďalší kolonisti, tentokrát nalákaní sľubmi o rozvoji drevárstva a chovu dobytky. S nimi prišiel aj alkohol, ktorý sa už nepil iba pri rituálnych obradoch, a spôsobil úpadok tých najslabších jedincov. A predovšetkým sa zvýšil počet zlatokopov, bezohľadných individuí bez škrupulí, čo sem prišli zo všetkých kútov sveta s jediným cieľom: rýchlo zbohatnúť. Shuarovia sa premiestňovali smerom na východ a hľadali útočisko a pokoj v hlbokom nepreniknuteľnom pralesi.)²⁷

Pozorujeme, že indiáni sa v románe nachádzajú v neľahkej pozícii. Oblasť pralesa sa odjakživa pokladala za územie patriace prevažne indiánom, ktorí sa naučili spolunažívať s prírodou a vnímali ju ako rovnocennú bytosť. Napriek tomu, s príchodom kolonizátorov je to práve indián, kto je utláčaný a nútený postupne sa utiahnuť do najhlbších útrob pralesa. Indiáni spočiatku učili kolonistov ako v pralesi prežiť, pomáhali im v núdzi keď si nevedeli dať rady v období dažďov, liečili ich a podobne. Navzdory snahe indiánov naučiť kolonistov rešpektovať prírodu a jej pravidlá, osadníci postupne vzali život do vlastných rúk a začali s nimi zaobchádzať ako s menejcennými. Obyvatelia osady Idyla sa k Shuarom nesprávali dobre, nerešpektovali ich, dokonca ich obviňovali z vraždy gringa, ktorého našli mŕtveho v pralesi. Jediný, kto sa ich v tejto situácii zastáva je práve Antonio José Bolívar Proaño.

Keďže Antoniova žena sa stala obeťou ťažkého života v pralesi, Antonio začal prales nenávidieť, napriek tomu sa však rozhodol ostať žiť medzi Shuarmi, aby tejto nespútanej prírode porozumel. Indiáni sa ho ujímajú a postupne sa s ním delia o svoje skúsenosti. V tomto momente vidíme, ako sa Antonio pomaly vzdáva svojej vlastnej kultúry a zvykom a necháva sa pohltiť divokým spôsobom života indiánov a pralesa. Postupne si osvojuje ich spôsoby a učí sa rešpektovať zákony prírody:

Aprendió el idioma shuar participando con ellos de las cacerías. Cazaban dantas, guatusas, capibaras, saínos, pequeños jabalíes de carne sabrosísima, monos, aves y reptiles. Aprendió a valerse de la cerbatana, silenciosa y efectiva en la caza, y de la lanza frente a los veloces peces. Con ellos abandonó sus pudores de campesino católico. Andaba semidesnudo y evitaba el contacto con los nuevos colonos que lo miraban como a un demente.²⁸

²⁷ SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1998, s. 40.

²⁸ SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1989, s. 44.

(Začal žiť medzi Shuarmi, časom sa naučil ich jazyk a chodieval s nimi na lov. Poľovali na tapíry, hlodavce agutí, kapybary, divé prasce pekari, malé diviaky s lahodným mäsom, na opice, vtáky i plazy. Naučil sa používať bambusovú fúkačku, tichú a účinnú zbraň domorodých amazonských poľovníkov, a narábať s oštepom pri love rýchlych rýb. Pri Shuaroch sa vzdal ostychu, typického pre katolíckeho vidiečana. Chodil polonahý ako oni a vyhýbal sa kontaktu s novými osadníkmi, ktorí sa naňho pozerali ako na blázna.)²⁹

Nakoniec sa Antonio natoľko prispôsobí životu indiánov, že sa v podstate dá pokladať za jedného z nich, avšak v skutočnosti sa jedným z nich nikdy nestane. Nemožno však poprieť, že prales má v tomto prípade obrovskú moc, keďže mu od základov zmenil nie len celý život, ale aj charakter. Pozorujme túto zmenu v nasledujúcej ukážke:

La vida en la selva templó cada detalle de su cuerpo. Adquirió músculos felinos que con el paso de los años se volvieron correosos. Sabía tanto de la selva como un shuar. Era tan buen rastreador como un shuar. Nadaba tan bien como un shuar. En definitiva, era como uno de ellos, pero no era uno de ellos.³⁰

(Život v pralese zocelil každučký kúsok jeho tela. Získal svaly ako šelma, ktoré mu rokmi stuhli. O pralese toho vedel toľko, čo Shuarovia. Bol rovnako dobrý stopár ako Shuarovia. Plával tak rýchlo ako Shuarovia. Skrátka a dobre, bol ako jeden z nich, ale predsa nebol jeden z nich.)³¹

Hlavný hrdina si medzi indiánmi dokonca našiel veľmi dobrého priateľa. Ten je však neskôr zavraždený zlatokopom a preto sa Antonio rozhodne pomstiť smrť jeho priateľa. Pomstu však vykoná takým spôsobom, ktorý nie je v súlade so zákonmi indiánov a preto ho navždy vyhnali zo svojich kruhov. Antonio sa týmto pádom stáva samotárom, keďže bol odmietnutý nie len osadníkmi, ale aj domorodcami.

Stařec se tak svojí podvojností stává v románu hybridní postavou, která se dostává do sporu s oběma světy. Tento vnitřní konflikt vyvrcholí během boje se samicí ocelota, která zabíjela lidi, protože jakýsi Američan usmrtil její mláďata. Stařec byl tehdy vybrán starostou El Idilia, aby s ocelotem skoncoval. Antonio José se tak ocitá mezi oběma světy. Na jedné straně je tu svět lidí, které chránil, ale s kterými se již neztotožňoval. Na druhé straně stál svět divočiny, ke kterému se Antonio José hlásil, ale do něhož nikdy plně nepatřil a který jej od sebe odehnal.³²

Veľký problém pre prales predstavujú hlavne Američania. Tí zasahujú do kolobehu pralesa motivovaní potenciálnym bohatstvom. Voči prírode sa správajú kruto a bez rešpektu,

²⁹ SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1998, s. 32-33.

³⁰ SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1989, s. 50.

³¹ SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1998, s. 38.

³² ZAŤKO, Roman. Op. cit., 2018, s. 157-158.

majú pocit nadradenosti. Spôsobujú dokonca aj hlavný konflikt, keďže jeden gringo zabil ocelotie mláďatá a ich mama sa preto začína mstiť. Vzhľadom na to, že starec nimi opovrhuje a nestotožňuje sa tak ani s touto skupinou, ocitá sa tak úplne sám proti trom etnikám a preto možno povedať, že v tomto románe „být hybridním znamená být odlišným od všech — Indiánů, kolonizátorů i Američanů. Znamená to být částečně stejný jako všichni, a přitom se ode všech lišit, bez naděje, že bude jimi přijat.“³³

³³ ZAŤKO, Roman. Op. cit., 2018, s. 158.

5. Román pralesa

V rámci hispanoamerickej prírody je práve prales miestom, ktoré odjakživa vzbudzovalo veľké množstvo rôznych predstáv. „Pre niekoho Arkádia, rajská záhrada či nedotknutý raj z knihy Genezis, pre iných zase zelené peklo, pasca, väzenie či prírodný labyrint. Tento uzavretý a záhadný svet pralesa pomohol konfliktnej beletrii vytvoriť zo svojho celkom nového a ešte nepoznaného územia vynikajúci literárny topos.“³⁴ Prales sa častokrát objavuje aj v spojení s literárnym toposom *locus amoenus*, ktorý odkazuje na idylické, dokonalé miesto plné harmónie a pokoja. V súvislosti s touto ideou aj v hispanoamerickej literatúre pozorujeme opisy bohatej flóry a fauny, v rámci ktorej sa ospevuje najmä prales. Srdce celej južnej Ameriky a predovšetkým centrum Brazílie v podobe panenskej prírody sa s postupom času v literatúre stáva stále obľúbenejšou témou. Tieto takzvané zemské romány preslávil v dvadsiatych rokoch román *Vír* od Josého Eustasia Riveru. Rovnaká tematika sa však objavuje už v časoch kolonizátorov a kronikárov a postupne sa rozvíja až do bodu, kedy sa z nej vytvorí nový žáner s názvom *román pralesa*.

Tento žáner zachytáva širokú škálu diel, medzi ktoré patria napríklad *Cumandá* (Juan León de Mera), *Vír*, *Canaima* (Rómulo Gallegos), *Zlatý had* (Ciro Alegria), *Stratené kroky* (Alejo Carpentier), *Rozprávač* (Mario Vargas Llosa), *O starcovi, ktorý rád čítal ľúbostné romány*, či poviedky Horacia Quirogu. V literatúre z oblastí ako sú Paraguay, Bolívia či Ekvádor sa stále opakuje téma putovania a snahy odstrániť zo sveta to nepodstatné, zároveň však ide o snahu nájsť tie skutočné hodnoty, a to práve v srdci divočiny.³⁵

Ak sa pozrieme na postavy týchto románov, vidíme, že jedinec musí vždy prejsť pomerne náročnou cestou. Rovnako ako tomu bolo aj v rytierskych románoch, aj tu musí čeliť rôznym prekážkam, ktoré sa ho počas tejto cesty snažia odradiť. Dôležité však je, že tieto prekážky a nebezpečenstvá postupne menia charakter jedinca a tým sa jedinec pomaly zasnáča do tajomstiev tohto prírodného sveta. Niekedy takéto zasnáčenie vyústí až do úplného prepojenia človeka s prírodou a k tomuto dochádza v momente, keď je jedinec zbavený nadbytočných a nepotrebných aspektov civilizácie. Akonáhle dôjde k tomuto uvedomeniu, prales prestáva pre danú postavu predstavovať nebezpečenstvo a premieňa sa na akýsi druh chrámu, v ktorom nachádza svoju pravú identitu. Tento proces pozorujeme aj v románe Luisa

³⁴ AÍNSA, Fernando. *Del topos al logos: propuesta de geopoética*. Madrid: Iberoamericana, 2006, s. 51.

„Arcadia, jardín del Edén o Paraíso inviolado del Génesis para unos, infierno verde, trampa, cárcel o laberinto vegetal para otros, el mundo cerrado y misterioso de la selva ha propiciado una narrativa conflictiva que ha hecho de su espacio inédito y desconocido un topos literario por excelencia.“

³⁵ AÍNSA, Fernando. *Op.cit.*, 2006, s. 52.

Sepúlvedy, kde stavec, ktorý opúšťa dedinu, v ktorej žil so svojou ženou, prichádza do pralesa a po jej smrti k nemu prechováva iba nenávisť „Quería vengarse de aquella región maldita, de ese infierno verde que le arrebatara el amor y los sueños. Soñaba con un gran fuego convirtiendo la amazonia entera en una pira. Y en su impotencia descubrió que no conocía tan bien la selva como para poder odiarla.“³⁶(„Chcel sa pomstiť tomu prekliatemu pralesu, tomu zelenému peklu, čo ho surovo obralo o lásku a sny. Sníval o veľkom požiari, ktorý by celý amazonský prales premenil na jednu obrovskú horiacu hranicu. A tu si vo svojej bezmocnosti uvedomil, že prales nepozná tak dokonale, aby ho mohol nenávidieť.“)³⁷Vidíme, že hlavný hrdina si takmer ihneď uvedomuje svoju neznalosť voči veľkoleposti pralesa a preto sa pridáva k ľuďom, ktorí túto prírodnú oblasť chápu najlepšie. Indiáni ho časom zasväcujú do kmeňovej kultúry a on tak zisťuje, ako sa má s pralesom správne zaobchádzať. V závere diela, keď sa starcovi podarí zabiť ocelotiu samicu, vidíme, že ho to veľmi zranilo a v snahe zachovať si úctu k prírode a nenarušiť ešte viac jej rovnováhu, odváža samicu do hlbokých útrob pralesa. Stavec s pralesom takmer úplne splynie, objavuje skutočne dôležité hodnoty života a stáva sa tak súčasťou tohto univerza.

El viejo la acarició, ignorando el dolor del pie herido, y lloró avergonzado, sintiéndose indigno, envilecido, en ningún caso vencedor de esa batalla. Con los ojos nublados de lágrimas y lluvia, empujó el cuerpo del animal hasta la orilla del río, y las aguas se lo llevaron selva adentro, hasta los territorios jamás profanados por el hombre blanco, hasta el encuentro con el Amazonas, hacia los rápidos donde sería destrozado por puñales de piedra, a salvo para siempre de las indignas alimañas.³⁸

(Stavec sa zohol, nedbajúc na bolesť v ranenej nohe, pohladkal ju a zahanbene sa rozplakal. Cítil sa podlý, ponížený a hanbil sa. Rozhodne sa nepokladal za víťaza v tomto súboji. S očami plnými slz a dažďa dovliekol telo mŕtvej ocelotej samice k rieke a zveril ho vode, ktorá ho odnášala do hlbokého pralesa, k územiám, ktoré ešte neznesvätila noha belocha, na stretnutie s veľkým Amazonom, ku kaskádam, kde sa roztriešti na skalách a kde bude navždy v bezpečí pred nehodnými gaunerami.)³⁹

S týmto aspektom súvisí najmä iniciačný román. V tomto prípade sa v mnohých dielach stretávame so situáciou, kedy hrdina prostredníctvom svojej cesty prechádza akýmsi procesom zasvätenia či premeny. Mnohokrát sa tento proces spája s istým spôsobom sebapoznania, obrody či cesty do duchovného streda človeka a pod. Každé z diel, ktoré sa zaoberá procesom iniciácie, zachytáva túto tematiku odlišne. Daniela Hodrová tvrdí, že „v Riverové Víru (1924)

³⁶ SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1989, s. 44.

³⁷ SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1998, s. 32.

³⁸ SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1989, s. 136.

³⁹ SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1998, s. 115.

se Arturo Cova cestou pralesem sice obrozuje, ale na konci je jím pohlcen⁴⁰, takisto dodáva, že „v Carpentierových Ztracených krocích (1953) vypravěč se vrací k civilizaci a na konci románu marně hledá cestu do ráje v pralesi.“⁴¹ V prípade starca ide v istom slova zmysle tiež o formu iniciačného procesu, vďaka ktorému sa postupne zasväčuje do spoločnosti indiánov a do života v pralesi, zároveň však objavuje tie pravé hodnoty a nachádza samého seba. Tento proces pozorujeme aj v ukážke:

Antonio José Bolívar Proaño nunca pensó en la palabra libertad, y la disfrutaba a su antojo en la selva. Por más que intentara revivir su proyecto de odio, no dejaba de sentirse a gusto en aquel mundo, hasta que lo fue olvidando, seducido por las invitaciones de aquellos parajes sin límites y sin dueños.⁴²

(Antonio José Bolívar Proaño jakživ nerozmýšľal nad slovom sloboda, a tu, v pralesi, si ju užíval do vôle. Spočiatku si ešte kedy-tedy spomenul na svoju nedávnu nenávisť k pralesu, no musel si priznať, že mu je v tomto svete dobre, a jeho zášť sa pomaly rozplývala vo voľnej prírode bez hraníc a bez pána.)⁴³

Romány pralesa patria do obdobia hispanoamerickej literatúry, v ktorom sa často odkazuje na istú literárno-mýtickú tradíciu, ktorá symbolizuje moreplavca, ktorý sa snaží dosiahnuť nejaký posvätný bod kde by našiel akýsi chrám alebo miesto, v ktorom by mohol presadiť svoju formu riadenia sveta. V tomto prípade môžeme hovoriť o istej forme stvoriteľa, ktorý vytvára v literatúre nové fiktívne miesta. Je tomu tak v mnohých dielach a to napríklad v diele Juana Rulfa, kde je vymyslená dedina *Cómala*, *Macondo* v dielach Gabriela Garcíu Marquéza a aj *Idilio* v nami analyzovanom románe Luisa Sepúlvedy. S týmto súvisiace zakladateľské expedície sa objavujú aj v reálnom svete. S novými miestami sa vytvárali nové názvy, čo môžeme vidieť napríklad v prípade Amazónie, ktorá označuje územie obsadené ženskými bojovníčkami. Pokiaľ však hovoríme o literatúre, môžeme povedať, že táto myšlienka odkazuje na príchod alebo na koniec cesty, prípadne následný začiatok novej existencie na novom mieste.⁴⁴

V románoch tohto typu sa stretávame s prudkým zásahom človeka do harmónie pralesa, čo má za následok spustenie obranného mechanizmu prírody. Prales sa totiž vyznačuje svojou čistotou a harmóniou, ktorá je pomerne krehká, preto keď človek zasiahne do jeho rovnováhy,

⁴⁰ HODROVÁ, Daniela. Román o sestupu do divočiny (od Conradova Srdce temoty k Ajtmatovovu Popravišti). *Česká literatura*, 1990, vol. 38, n. 2, s. 220.

⁴¹ HODROVÁ, Daniela. Op. cit., 1990, s. 220.

⁴² SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1989, s. 44-45.

⁴³ SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1998, s. 33.

⁴⁴ AÍNSA, Fernando. Op.cit., 2006, s. 53-54.

raj sa zmení na peklo a začne sa brániť alebo mstiť.⁴⁵ V prípade románu *O starcovi, ktorý rád čítal ľubostné romány* sa tento obranný mechanizmus prejavuje prostredníctvom ocelotej samice. Tá, reprezentujúca celý prales, bojuje proti človeku, ktorý kruto zasiahol do harmónie prírody tým, že zabil jej mláďatá a tak za to zlatokopovia zaplatia vlastným životom. Brániacu sa prírodu pozorujeme v nasledujúcej ukážke:

Ahora la hembra anda por ahí enloquecida de dolor. Ahora anda a la caza del hombre. Debió de resultarle fácil seguir la huella del gringo. El infeliz colgaba a su espalda el olor a leche que la hembra rastreó. Ya mató a un hombre. Ya sintió y conoció el sabor de la sangre humana, y para el pequeño cerebro del bicho todos los hombres somos los asesinos de su carnada, todos tenemos el mismo olor para ella. Deje que los shuar se marchen. Tienen que avisar en su caserío y en los cercanos. Cada día que pase tornará más desesperada y peligrosa a la hembra, y buscará sangre cerca de los poblados.⁴⁶

(Samica teraz blúdi pralesom šialená od žiaľu. A poľuje na človeka. Bolo pre ňu hračkou vyslieďiť gringovu stopu. Ten nešťastník si totiž na chrbát zavesil spolu s plecniakom aj vôňu materského mlieka a samica šla za ňou. Už raz zabila. Už zacítila a spoznala chuť ľudskej krvi a pre ten malý zvierací mozog je každý z nás ľudí vrahom jej mláďat, všetci jej páchneme rovnako. Nechajte Shuarov odísť. Musia to oznámiť doma aj v okolitých indiánskych osadách. Samica bude zo dňa na deň zúfalejšia a nebezpečnejšia, bude bažiť po krvi a pohybovať sa v blízkosti ľudských obydlí.)⁴⁷

5.1. Román o zostupe do divočiny

V rámci tejto tematiky sa okrem Románu pralesa stretávame aj s pojmom Románu o zostupe do divočiny, ktorý nám bližšie predstavuje Daniela Hodrová vo svojej práci s rovnakým názvom *Román o sestupu do divočiny (od Conradova Srdce temoty k Ajtmatovovu Popravišti)*. V úvode tohto článku autorka hovorí o pojme exotizmu, pričom tvrdí, že táto idea sa v európskej kultúre objavuje už v období osvietenstva, teda keď nastáva istá zmena v myslení európskeho človeka a následne sa rozvíja prostredníctvom kolonizácie a kristianizácie. Objavuje sa teda obraz človeka v prírodnom prostredí respektíve v divočine pričom sa znovu-objavujú už vo vyššie spomenutých kapitolách spomenuté témy strateného sveta a pod.⁴⁸ Definujme si teda pojem divočina alebo exotické miesto:

Především je místem, které je vzdáleno, a to nejen prostorově, případně i časově, ale i svým charakterem přírodním a společenským(svými mravy) od východiska pohledu autora nebo cesty

⁴⁵ AÍNSA, Fernando. Op.cit., 2006, s. 58-59.

⁴⁶ SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1989, s. 29-30.

⁴⁷ SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1998, s. 20.

⁴⁸ HODROVÁ, Daniela. Op. cit., 1990, s. 214.

hrdiny, od miesta jeho vyprávění, od domova. Je to místo ležíví mimo, vně, ne-tady, jinde, přitom pochopitelně vždy jen ve smyslu relativním, právě jen vzhledem k tomuto východisku (pro Evropana je divočinou Orient, pro člověka z Východu Evropa), přitom vzdálenost východiska pohledu a cesty od divočiny nemusí být nijak velká – za divočinu může být pokladán odlehlý kraj v rámci téže země nebo dokonce pouze jisté „divoké“ území na okraji „civilizovaného“, známého světa.⁴⁹

S témou divočiny či pralesa sa spája aj utópia, ktorej predstava sa v priebehu storočí pomerne menila. Divočina sa objavovala vo význame iného, nového miesta, v podobe neba či pekla a neskôr mala dvojité podoby. Išlo o miesto ku ktorému človek putuje a žije v ňom civilizovaný človek, alebo miesto v ktorom sa divoch dostáva do civilizovaného sveta. Z prvej varianty následne vzniká spomenutý román o zostupe alebo aj ceste do divočiny a na základe tohto románu hovoríme o istej motivácii, ktorá vedie k tejto ceste a tá je trojakej podoby. V prvom type motivácie hovoríme o ceste za dobrodružstvom alebo hľadaní nového miesta, teda ide o romány dobrodružné či cestopisné a divočina je tu v zobrazení neba alebo pekla. Druhým typom motivácie je kristianizácia či kolonizácia, čiže sem patria romány civilizačné, misionárske či kolonizačné a hlavnou témou je protiklad divočiny a civilizovaného, kultúrneho sveta a opätovné zobrazenie neba a pekla. Tretím typom motivácie je konflikt a nesúlad človeka zo svetom, so spoločnosťou, dezilúzia z civilizácie. Tento typ cesty býva často aj cestou k samému sebe, respektíve cestou k sebaopoznaniu.⁵⁰

S príchodom Boomu neskôr v rokoch päťdesiatych a šesťdesiatych zaznamenávame návrat k téme exotizmu. Dva z troch typov motivácie v tomto období pomaly zanikajú keďže už nie sú relevantné, konkrétne ide o cestu civilizačnú, ktorá zaniká úplne a cesta za dobrodružstvom sa dostáva do úzadia. Do popredia sa tak dostáva tretí variant. „Divočina ve svém významu dobrodružného toposu ustupuje a mění se v topos symbolizující vzdálení a zbloudení individua a civilizace od sebe samých, v prostor, v němž individuum objevuje a luští fragmenty starého světa, ztraceného ráje.“⁵¹

Čo sa týka nášho románu *O starcovi, ktorý rád čítal ľúbostné romány*, môžeme toto dielo priradiť k tretiemu typu motivácie. V tomto románe totiž hlavná postava Antonio José Bolívar Proaño opúšťa svoj domov a odchádza do pralesa nie z dôvodu hľadania dobrodružstva, ale

⁴⁹ HODROVÁ, Daniela. Op. cit., 1990, s. 214.

⁵⁰ HODROVÁ, Daniela. Op. cit., 1990, s. 215-217.

⁵¹ HODROVÁ, Daniela. Op. cit., 1990, s. 226.

z dôvodu rozporu zo spoločnosťou, ktorá ho obklopuje. Môžeme to pozorovať v nasledujúcej ukážke:

El hombre cultivaba la propiedad familiar y trabajaba en terrenos de otros propietarios. Vivían con apenas lo imprescindible, y lo único que les sobraba eran los comentarios maledicentes que no lo tocaban a él, pero se ensañaban con Dolores Encarnación del Santísimo Sacramento Estupiñán Otavalo. La mujer no se embarazaba. Cada mes recibía con odiosa puntualidad sus sangres, y tras cada período menstrual aumentaba el aislamiento. —Nació yerma —decían algunas viejas. —Yo le vi las primeras sangres. En ellas venían guarisapos muertos — aseguraba otra. —Está muerta por dentro. ¿Para qué sirve una mujer así? —comentaban. Antonio José Bolívar Proaño intentaba consolarla y viajaban de curandero en curandero probando toda clase de hierbas y ungüentos de la fertilidad. Todo era en vano. Mes a mes la mujer se escondía en un rincón de la casa para recibir el flujo de la deshonra. Decidieron abandonar la sierra cuando al hombre le propusieron una solución indignante.⁵²

Muž obrábal rodinné poličko a vypomáhal na statku u iných roľníkov. Žili z ruky do úst, mali len to najnevyhnutnejšie a jediné, čoho mali nadostač, boli ohováračské poznámky dedičanov. Netýkali sa priamo jeho, ale boli určené Dolores Encarnación del Santísimo Sacramento Estupiñán Otavalo. Žena nie a nie otehotnieť. Každý mesiac s nenávisťou pravidelnosťou dostávala menštruáciu a po každej sa priepať medzi nimi ešte väčšmi prehlbovala. – Je jalová,- vraveli stareny. – Videla som jej krv, keď to dostala po prvýkrát. Plávali v nej mŕtve pulce,- kasala sa jedna. – Má mŕtve brucho. Načo je komu taká žena? – konštatovala ďalšia. Antonio José Bolívar Proaño sa ju pokúšal utešiť, chodili od jedného mastičkára k druhému a vyskúšali všetky bylinky a mastičky na neplodnosť. Všetko márne. Mesiac čo mesiac sa žena utiahla do kúta a čakala na prival svojej potupy. A keď nakoniec Antoniovi ponúkli ponižujúce riešenie, rozhodli sa odísť z hôr.⁵³

Okrem už spomenutého tretieho typu motivácie sa v románe vyskytujú aj malé prvky z druhého typu, konkrétne z tematiky kolonizácie, avšak v prvotnej funkcii stále zostáva odchod spôsobený rozporom zo svetom. Prvky druhého typu pozorujeme v nasledujúcej ukážke:

Por otra parte, había escuchado acerca de un plan de colonización de la amazonia. El Gobierno prometía grandes extensiones de tierra y ayuda técnica a cambio de poblar territorios disputados al Perú. Tal vez un cambio de clima corregiría la anormalidad padecida por uno de los dos. Poco antes de las festividades de San Luis reunieron las escasas pertenencias, cerraron la casa y emprendieron el viaje.⁵⁴

⁵² SEPÚLVEDA, Luis. Op. cit., 1989, s. 39-40.

⁵³ SEPÚLVEDA, Luis. Op. cit., 1998, s. 28-29.

⁵⁴ SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1989, s. 41.

(Okrem toho sa mu dostali do uší plány na kolonizáciu amazonských oblastí. Vláda sľubovala bezzemkom rozsiahle pozemky a technickú výpomoc na osídlenie rozsiahlych území na hornom toku Amazonu pri hraniciach s Peru. Môžbyť, že zmena podnebia napravi abnormalitu, ktorou trpí jeden z manželov. Krátko pred oslavami Svätého Ludvíka si pobalili to málo, čo mali, zamkli chalupu a vydali sa na cestu.)⁵⁵

Ak sa opäť vrátíme k otázke dvojznačnosti, môžeme pozorovať, že dvojznačný nie je v tomto prípade iba obraz pralesa, ale veľmi často práve aj postava. Postavy v týchto románoch s prírodou po príchode splynú a vyznačujú sa tým, že sa o nich často nedozvedáme priamo, ale prostredníctvom svedectiev či hypotéz iných postáv.⁵⁶

V niektorých takýchto románoch možno pozorovať aj tému takzvaného poľudšteného zvierat'a. Táto téma vytvára asociáciu s predstavou pralesa alebo divočiny ako raja, keďže v raji je jedinec schopný komunikovať so zvieratami, rozumieť ich reči, hovoriť s nimi a tým pádom zároveň s Bohom.⁵⁷ Niečo podobné môžeme pozorovať práve v románe *O starcovi, ktorý rád čítal ľúbostné romány*, kde sa hlavná postava akoby zhovára s oceloťou samicou, ktorá sa istým spôsobom tiež snaží dorozumieť s ním. Toto pozorujeme v nasledujúcich ukážkach:

Las horas pasaron y cuando la luz disminuyó supo que el juego del animal no consistía en empujarlo hacia el oriente. Lo quería ahí, en ese sitio, y esperaba la oscuridad para atacarlo.⁵⁸

Recibió el empujón propinado con las patas delanteras y rodó dando volteretas pendiente abajo. Mareado, se hincó blandiendo el machete con las dos manos y esperó el ataque final. Arriba, al borde de la pendiente, la hembra movía el rabo frenética. Las pequeñas orejas vibraban captando todos los ruidos de la selva, pero no atacaba. Sorprendido, el viejo se movió lentamente hasta recuperar la escopeta. —¿Por qué no atacas? ¿Qué juego es éste? Abrió los martillos percutores y se echó el arma a los ojos. A esa distancia no podía fallar. Arriba, el animal no le despegaba los ojos de encima. De improviso, rugió, triste y cansada, y se echó sobre las patas. La débil respuesta del macho le llegó muy cerca y no le costó encontrarlo. Era más pequeño que la hembra y estaba tendido al amparo de un tronco hueco. Presentaba la piel pegada al esqueleto y un muslo casi arrancado del cuerpo por una perdigonada. El animal apenas respiraba, y la agonía se veía dolorosísima. —¿Eso buscabas? ¿Que le diera el tiro de gracia? —gritó el viejo hacia la altura, y la hembra se ocultó entre las plantas.⁵⁹

⁵⁵ SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1998, s. 29.

⁵⁶ HODROVÁ, Daniela. Op. cit., 1990, s. 220.

⁵⁷ HODROVÁ, Daniela. Op. cit., 1990, s. 230.

⁵⁸ SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1989, s. 129.

⁵⁹ SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1989, s.130.

(Hodiny ubiehali a keď ubudlo svetla a začalo sa stmievať, pochopil jej hru. Nesnažila sa ho odvábiť na východ. Chcela ho dostať tam a čakala, kým sa zotmie.)⁶⁰

(Štuchla doňho prednými labami, stavec urobil zopár kotrmelcov a skotúľal sa dolu briežkom. Bol omráčený, ale tackavo vstal, pevne sa zaprel do zeme, oboma rukami schytil mačetu a čakal na konečný útok. Hore na svahu stála rozzúrená ocelotia samica a švihala chvostom. Drobné uši sa jej chveli, zachytávajúc všetky zvuky pralesa, no nezaútočila. – Tak skoč! Prečo neútočíš? Čo je zase toto za hru?- Odistil guľovnicu a priložil si zbraň k oku. Z takejto vzdialenosti určite netrafi. Hore stála samica a nespúšťala z neho oči. Odrazu smutne a unavene zarevala a postavila sa na zadné. Kdesi zblízka jej slabým hlasom odpovedal samec. Stavec očami prebehol okolie a vtom ho uvidel. Bol omnoho menší než samica a rozvalený sa ukrýval pod búľavým stromom. Na kosť vychudnutý samec bol ťažko postrelený a z mäsa mu vytŕčala obnažená stehenná kosť. Už ledva dýchal a bolo vidno, že umiera v strašných bolestiach. – Toto si chcela? Aby som mu dal ranu z milosti? – zakričal stavec na samicu. Tá sa bleskurýchlo ukryla v húštine.)⁶¹

Samotná ocelotia samica je zásadným prvkom tohto románu. Vystupuje tu ako samostatná postava. Súboj, ktorý zvädza v závere knihy so starcom, je pomerne symbolický, keďže samica zastupuje celú domorodú kultúru pralesa a stavec zase reprezentuje západný svet. Stavec sa však prikláňa viac k Shuarskej kultúre a tým pádom sa tento súboj stáva pomerne emotívnou záležitosťou. V závere Antonio vyjadruje obrovský hnev zo vzniknutej situácie a preklína gringov za to, čo spôsobili. Nakoniec sa však prales a Idyla vracajú do normálu a snažia sa obnoviť rovnováhu, ktorá bola narušená, hoci toto narušenie si vyžiadalo niekoľko obetí.⁶²

Pomerne často sa stretávame aj s myšlienkou toho, že civilizácia v podstate ničí divočinu, prales, raj a následkom toho sa tento raj premieňa na peklo, kde sa čoraz častejšie dejú tragédie, postavy umierajú a objavujú sa nové postoje k svetu. Vo všeobecnosti môžeme poznamenať, že takýto druh románu o ceste do pralesa v sebe dlho niesol ilúzie o akomsi znovuzrození jedinca v centre divočiny a takisto sa tu objavuje snaha o obnovenie niektorých epických zdrojov ako sú napríklad rozprávky, mýty či eposy. S príchodom nového románu sa však tradičná štruktúra románu rozpadá a deformuje, autori sa začínajú hrať s časom a priestorom a tým sa, takpovediac, zhodujú s divokým a nepredvídateľným charakterom, ktorý je príznačný pre samotnú divočinu.⁶³

⁶⁰ SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1998, s. 108.

⁶¹ SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1998, s. 109-110.

⁶² RODRÍGUEZ, Rodrigo Malaver. 2001b, Op. cit., s. 14.

⁶³ HODROVÁ, Daniela. Op. cit., 1990, s. 231.

6. Porovnanie s dielami *Vír* a *Stratené kroky*

Táto kapitola sa zameria na porovnanie románu Luisa Sepúlvedy s románmi *Vír* a *Stratené kroky*. Všetky tri romány radíme do žánru román pralesa, avšak každý z nich pojíma túto tému trochu inak. O diele *O starcovi, ktorý rád čítal ľúbostné romány* sme si už povedali veľa, preto si trochu priblížime zvyšné dva romány.

Román *Vír* napísal kolumbijský spisovateľ José Eustasio Rivera. Téma pralesa ho odjakživa fascinovala, pri písaní románu ho takisto ako Luisa Sepúlvedu inšpirovala vlastná skúsenosť z pobytu v pralesi. Táto skúsenosť v ňom však zanechala pomerne negatívny dojem. V oblasti pralesa sa totiž stretáva so spoločnosťou zberačov kaučuku a je svedkom neuveriteľne neľahkej a šialenej situácie v akej sa títo zberači nachádzali. Okrem iného, autor túto nepriaznivú situáciu zobrazuje v tomto románe a ponúka tak iný pohľad na tému pralesa. Dielo sa skladá z troch častí, pričom zachytáva príbeh hlavného hrdinu menom Arturo Cova a jeho priateľky Alicie. Ich príbeh začína odchodom z Bogoty a postupne sa dostáva do bodu, kedy je hrdina nútený ísť do pralesa, ktorý ho v závere pohltí.

Druhým spomenutým dielom je román s názvom *Stratené kroky* od kubánskeho autora Aleja Carpentiera. Hlavným hrdinom tohto románu je muzikológ bez mena, ktorý žije v New Yorku. S cieľom objaviť staré domorodé hudobné nástroje opúšťa svoj domov a vydáva sa na cestu do pralesa. Podarí sa mu dostať do hlbokých útrob pralesa, konkrétne do mesta Santa Mónica de los Venados. V príbehu sa tiež objavujú tri ženy a každá z nich zohráva v jeho živote inú rolu. Pre nás je podstatná práve tretia žena, Rosario, ktorá má indiánsky pôvod a prostredníctvom ktorej sa dostáva do kontaktu s týmto pre neho nepoznaným svetom. V závere knihy sa protagonista musí rozhodnúť medzi primitívnym svetom, ktorý si zamiloval a svetom civilizovaným, kde síce má všetko, ale necíti sa tam šťastný. Keďže ako muzikológ civilizáciu potrebuje, nakoniec volí tento svet.

Ak si teda porovnáme tieto tri diela, hneď na začiatku si môžeme všimnúť jeden aspekt, ktorý tieto romány zdieľajú a tým je hlavný hrdina opúšťajúci svoj domov. V prípade diel *Vír* a *Stratené kroky* protagonista opúšťa veľkomesto ako je Bogota či New York, v prípade starca ide o malú vrchársku dedinu zvanú San Luis. Následne sa však všetky tri hlavné postavy týchto románov vydávajú na cestu do tajomného hlbokého pralesa, kde sa nachádzajú domorodé civilizácie skryté v ťažko dostupných oblastiach amazonskej prírody. Vo všetkých prípadoch môžeme poznamenať, že jedinec vstupuje do pralesa ako cudzinec v snahe spoznať samého seba. Jedinci sú vplyvom vlastnej existenciálnej krízy donútení opustiť mestské prostredie,

respektíve civilizovaný svet a s postupom ich cesty sa mení aj ich identita. Zmena sa realizuje pod vplyvom tejto prírody bez hraníc, ktorá je nepriateľská a zvodná zároveň. Zmena identity je natoľko silná, že jedinec, v prípade, že sa mu podarí v divočine prežiť, už nikdy nebude taký ako predtým. Okolie ho často už nespoznáva, ako tomu bolo aj v prípade starca.⁶⁴

V týchto dielach sa takisto stretávame s obrazom pralesa v podobe raja či pekla. O rajskej podobe pralesa sme si už toho povedali mnoho, preto je v tomto prípade zaujímavejšie pozrieť sa práve na tú pekelnú podobu. Ak sa pozrieme na dielo *Stratené kroky*, môžeme pozorovať, že potom ako si protagonista myslel, že sa dostal do krásnej rajskej prírody, zisťuje, že ide o pravý opak a pekelný obraz sa tu vytvára pomocou dvojitej klamlivej reality:

Lo que más me asombraba era el inacabable mimetismo de la naturaleza virgen. Aquí todo parecía otra cosa, creándose un mundo de apariencias que ocultaba la realidad, poniendo muchas verdades en entredicho. Los caimanes que acechaban en los bajos fondos de la selva anegada, inmóviles, con las fauces en espera, parecían maderos podridos, vestidos de escaramujos; los bejucos parecían reptiles y las serpientes parecían lianas, cuando sus pieles no tenían nervaduras de maderas preciosas, ojos de ala de falena, escamas de ananá o anillas de coral; las plantas acuáticas se apretaban en alfombra tupida, escondiendo el agua que les corría debajo, fingiéndose vegetación de tierra muy firme: las cortezas caídas cobraban muy pronto una consistencia de laurel en salmuera, y los hongos eran como coladas de cobre, como espolvoreos de azufre, junto a la falsedad de un camaleón demasiado rama, demasiado lapizlázuli, demasiado plomo estriado de un amarillo intenso, simulación, ahora, de salpicaduras de sol caídas a través de hojas que nunca dejaban pasar el sol entero. La selva era el mundo de la mentira, de la trampa y del falso semblante; allí todo era disfraz, estratagema, juego de apariencias, metamorfosis.⁶⁵

(Najviac ma prekvapil nekonečný mimetizmus panenskej prírody. Vyzeralo to, že všetko je tu inak ako sa zdá vytvárajúc tak svet zdania, ktorý skrýva realitu a sponchyňuje mnohé pravdy. Kajmany číhajúce na dne zaplaveného pralesa, nehybné, s čakajúcimi čeľusťami, vyzerali ako zhnité trámy, oblečené v šípových ružiach. Liany vyzerali ako plazy a hady zase ako liany, keď ich koža nemala žilkovanie vzácných stromov, oči ako krídla mole a šupiny ako ananás či prstence koralov. Vodné rastliny boli stlačené v hustom koberci, zakrývajú tak vodu, ktorá pod nimi prúdila a predstierajú, že sú pevným zemským rastlinstvom. Kôra, ktorá opadla rýchlo nabrala konzistenciu vavrína v slanom náleve a huby boli ako medené pramene posypané sírou, takisto falošnosť chameleóna, ktorý vyzeral až príliš ako vetva, príliš ako lazurit, či pruhované olovo výrazne žltej farby. Predstierané bolo aj pokropenie slnečným svetlom, ktoré nikdy celé neprešlo cez listy stromov.

⁶⁴ AÍNSA, Fernando. Op.cit., 2006, s. 58.

⁶⁵ CARPENTIER, Alejo. *Los pasos perdidos*. Madrid: Ediciones Cátedra, 1985, s. 227-228.

Prales bol svetom klamstiev, pasce a falošnej podoby. Všetko tam bolo pretvárkou, trikom, zahrávaním sa zo zdaním, metamorfóza.)

Vidíme teda, že tento krásny prírodný raj sa v očiach protagonistu premieňa na čosi ako väzenie napriek tomu, že sa praless vôbec nezmenil. „Subjektívny pohľad človeka je práve to, čo premieňa toto rajské prostredie na prostredie pekelné.“⁶⁶ V diele *O starcovi, ktorý rád čítal ľúbostné romány* je toto peklo zobrazené inak. Prales sa stáva peklom predovšetkým pre kolonistov, ktorí neboli pripravení či zvyknutí na kruté obdobia dažďov, ktoré im spôsobili obrovské komplikácie. Mnohí osadníci tiež prišli o život pretože neboli uspôsobení na život v pralesi.

Empezaron a morir los primeros colonos. Unos, por comer frutas desconocidas; otros, atacados por fiebres rápidas y fulminantes; otros desaparecían en la alargada panza de una boa quebrantahuesos que primero los envolvía, los trituraba, y luego engullía en un prolongado y horrendo proceso de ingestión. Se sentían perdidos, en una estéril lucha con la lluvia que en cada arremetida amenazaba con llevarles la choza, con los mosquitos que en cada pausa del aguacero atacaban con ferocidad imparable, adueñándose de todo el cuerpo, picando, succionando, dejando ardientes ronchas y larvas bajo la piel, que al poco tiempo buscarían la luz abriendo heridas supurantes en su camino hacia la libertad verde, con los animales hambrientos que merodeaban en el monte poblándolo de sonidos estremecedores que no dejaban conciliar el sueño...⁶⁷

(Potom začali umierať prví osadníci. Jedni preto, že sa otrávilí neznámymi plodmi, iných rýchla a vysoká horúčka sprevádzajúca maláriu a ďalší sa stratili v podlhovastom bruchu obrovského hada boa, ktorý ich najprv omotal a zaškrtil, potom im rozdrvil kosti a nakoniec ich pozvoľna a dlho trávil. Kolonisti boli naprosto bezmocní v beznádejnom boji s tropickým lejakom, ktorý pri každom nápoře dažďa hrozil, že im zmetie chatrče, v boji s moskytami, ktoré na nich kruto a zúriivo útočili v každej prestávke medzi privalmi dažďa, bez milosti sa zmocňovali každého kúska ich tela, štípali ich, cicali im krv, robili im páliace pľuzgiere a pod kožu im kládli vajíčka, z ktorých sa onedlho začali liahnuť larvy, bolestivo sa predierali na svetlo a na ceste za slobodou im na tele otvárali hnisavé vtedy, a v boji s hladnými zvermi, ktoré blúdili po pralesi a svojím hrôzostrašným revom naplňali povetrie a odháňali sny.)⁶⁸

V románe *Vír* je pedstava pekla asi najvýraznejšia. Hlavný hrdina Arturo Cova už počas jeho putovania prejavuje veľmi negatívny postoj voči pralesu, ktoré je pre neho zeleným peklom. Arturo sa ocitá v neznámom a chaotickom prostredí, ktoré má na neho a aj na ostatné

⁶⁶ AÍNSA, Fernando. Op.cit., 2006, s. 61. Es la visión subjetiva del ser humano la que transforma un escenario paradisiaco en infernal.

⁶⁷ SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1989, s. 42-43.

⁶⁸ SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1998, s. 30-31.

postavy silný vplyv. Pre nich pekelné prostredie, zasahuje ich mysle a spôsobuje im halucinácie, horúčku či blúznenie. Rovnako tomu je aj v Arturovom prípade:

Mas de pronto empecé a sentir que estaba muriéndome de catalepsia. En el vahído de la agonía me convencí de que no soñaba. ¡Era lo fatal, lo irremediable! Quería quejarme, quería moverme, quería gritar, pero la rigidez me tenía cogido y sólo mis cabellos se alborotaban, con la premura de las banderas durante el naufragio. El hielo me penetró por las uñas de los pies, y ascendía progresivamente, como el agua que invade un terrón de azúcar; mis nervios se iban cristalizando, retumbaba mi corazón en su caja vítrea y el globo de mi pupila relampagueó al endurecerse.⁶⁹

(Ale zrazu sa ma zmocnil pocit, že umieram na katalepsi. Agonický záchvat ma presvedčil o tom, že nesnímam. Bolo to osudné a nezmeniteľné. Chcel som nariekť, pohnúť sa, kričať, ale stuhnutosť mi to nedovolila, iba vlasy sa mi rozstrapatili a stavali dupkom ako zástavy na sťažni pri stroskotaní. Mráz sa mi dostal pod nechty na nohách a postupne sa šírila ako keď voda sa voda zmocní kocky cukru. Nervy sa mi kryštalizovali, dunelo mi srdce v sklenej skrinke a očné bulvy mi zmeraveli pričom zrenice sa blýskali.)

Pekelná je takisto aj situácia, v ktorej sa ocitajú ľudia žijúci na kaučukových plantážach. Ich život v pralesi je neuveriteľne krutý, ich životné podmienky sú neľudské a preto sú nútení utiecť, avšak keďže prostredie pralesa je veľmi nehostinné, ovládnu ich choroby a halucinácie, následkom čoho mnohí umrú. Takisto je zaujímavé zamerať sa na názov románu. *La vorágine* alebo v preklade *Vír* symbolizuje neskrotný a nevyspytateľný prales, ktorý jedinca do seba vtiahne a už ho nevydá späť. Toto pozorujeme v diele konkrétne v momente, keď v závere knihy Artura a jeho spoločníkov pohltí prales. O tejto udalosti sa dozvedáme iba z oznámenia, nikto však nevie kam zmizli a čo sa s nimi vôbec stalo. “El último cable de nuestro Cónsul, dirigido al señor Ministro y relacionado con la suerte de Arturo Cova y sus compañeros, dice textualmente: Hace cinco meses búscalos en vano Clemente Silva. Ni rastro de ellos. ¡Los devoró la selva!”⁷⁰(V poslednej správe od nášho konzula, ktorá bola určená pánovi ministrovi a spájala sa s osudom Artura Cova a jeho spoločníkov, sa písalo: Už päť mesiacov ich márne hľadá Clemente Silva. Nie je po nich ani stopa. Zhltol ich prales!)

S ideou pohltienia pralesom sa stretávame v niektorých momentoch aj v románe Luisa Sepúlvedy:

...y al finalizar el diluvio era normal que varios de ellos desaparecieran, quién sabe si tragados por la corriente o por la voracidad de la selva. A veces, desde el muelle de El Idilio miraban pasar un

⁶⁹ RIVERA, José Eustasio. *La vorágine*. Caracas: Biblioteca ayacucho, 1993, s. 99-100.

⁷⁰ RIVERA, José Eustasio. *Op. cit.*, 1993, s. 203.

cuerpo hinchado entre las ramas y troncos arrastrados por la crecida, y nadie se preocupaba de echarle un lazo.⁷¹

Aquí es así, por si todavía no lo sabe. Es la selva que se nos mete adentro. Si no tenemos un punto fijo al que queremos llegar, damos vueltas y vueltas.⁷²

(Bolo bežné, že na konci období dažďov bolo zlatokopov menej než na začiatku. Niektorí z nich navždy zmizli, nevedno, či ich zhltoľ prúd rieky, alebo zožral prales. Neraz videli obyvatelia Idylyplávať na hladine telo zlatokopazaklinené medzi konármi a kmeňmi stromov, ktoré zo sebou zobrala rozvodnená rieka, no nik sa neobťažoval hodiť mu laso.)⁷³

(Tu je to normálne, ak to náhodou ešte nevíete. Prales nás všetkých doslova zhltnie. Ak človek nemá pevný cieľ, chodí stále dokola, nevie si nájsť miesto ani zmysel života. Je to bludný kruh.)⁷⁴

Ako môžeme pozorovať, tieto romány majú mnoho spoločných charakteristík avšak zároveň sú dosť odlišné. Veľký rozdiel sa objavuje aj v reprezentácii ekologických myšlienok. Zatiaľ čo *Vír* rieši predovšetkým otázku ťažby kaučuku a s tým spojenú ľudskú nespravodlivosť, ale takisto vyjadruje aj obavy z deforestácie, Luis Sepúlveda píše román, v ktorom environmentalizmus funguje ako explicitný diskurz.⁷⁵

⁷¹ SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1989, s. 77-78.

⁷² SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1989, s. 109.

⁷³ SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1998, s. 61.

⁷⁴ SEPÚLVEDA, Luis. Op.cit., 1998, s. 90.

⁷⁵ DEVRIES, Scott. "Swallowed: Political Ecology and Environmentalism in the Spanish American 'Novela De La Selva.'" *Hispania*, vol. 93, no. 4, 2010, s. 535. [on-line] [cit. 17-7-2019] Dostupné z: <www.jstor.org/stable/25758232>

7. Záver

Román *O starcovi, ktorý rád čítal ľúbostné romány* od Luisa Sepúlvedy je rozhodne jedným s najvýznamnejších románov v rámci žánru románu pralesa. Prostredníctvom neho autor prezentuje základné ekologické myšlienky a zachytáva krásu pralesa ako prírodného prostredia neopomínajúc však komponenty formujúce tento ekosystém. Odzrkadľuje sa tu aj podstata domorodej kultúry Shuarov prihliadajúc na všetky prvky ich kultúry ako je emotívnosť, zvyky, skúsenosti, hodnoty či rituály.

Oproti ostatným románom tohto žánru autor prichádza s iným pohľadom a prezentáciou pralesa. Prostredníctvom silého a pútavého príbehu tejto knihy máme možnosť nazrieť na takmer čienobliele videnie sveta, ktoré je pre túto oblasť typické.⁷⁶ Autor poukazuje nie len na kritickú a alarmujúcu situáciu amazonskej prírody ale aj na jej obyvateľstvo, ktoré dodnes čelí mnohým problémom a diskriminácii. Luis Sepúlveda sa k situácii indiánov vyjadruje nasledovne:

V roce 1994 došlo v mexickém Chiapasu k povstání domorodců vedenými zapatistickou armádou. Nechtěli komunismus ani moc, chtěli být uznáni za existující osoby. V tom roce bílí sčítali mexický lid a zjistili, že v Chiapasu žije asi 60 tisíc lidí. O dva roky později provedli sčítání zapatisté za pomoci univerzity v Hamburгу a vyšlo najevo, že obyvatel v Chiapasu je téměř půl milionu. Asi 440 tisíc lidí neexistovalo, protože byli Indiáni. V Amazonii existují celá etnika, jimž hrozí vyhynutí. Setkání s bělochy, to znamená s trhem, je stále bolestnější.⁷⁷

Prales je veľmi problematickou témou vzhľadom na to, že predstavuje konflikt dvoch rôznych kultúr. Moderný civilizovaný svet sa snaží oblasť využiť na rozvoj, na druhej strane však stojí domorodá kultúra, ktorá si zase chce udržať svoj životný priestor a zachovať si tak svoje tradície a minulosť. Roman Zaťko sa v spojitosti s románom vyjadruje týmto spôsobom: „Setkávame sa zde s prostředím, v němž se různé skupiny obyvatel snaží prosadit své vlastní hodnoty a pravidla, aniž by braly v úvahu jinakost toho druhého.“⁷⁸

Na záver môžeme poznamenať, že prales predstavuje veľmi závažnú tému. S touto tematikou spojené problémy vychádzajú predovšetkým z nerešpektu nie len v rámci ľudskej rasy, avšak, a čo je ešte horšie, z nerešpektu voči matke prírode. Práve preto je táto téma na zamyslenie, pretože bez prírody človek existovať jednoducho nemôže.

⁷⁶ NEMRAVA, Daniel. Op. cit., 2003.

⁷⁷ TKÁČOVÁ, Anna. Op. cit., 2008.

⁷⁸ ZAŤKO, Roman. Op. cit., 2018, s. 159.

8. Resumé

Úlohou tejto bakalárskej práce bolo sústrediť sa na tému pralesa v diele *O starcovi, ktorý rád čítal ľubostné romány* s cieľom preskúmať jeho význam a symboliku. Hneď v úvode sme si bližšie špecifikovali štruktúru práce.

V nasledujúcej kapitole sme sa venovali samotnému autorovi, ktorým je čilský autor Luis Sepúlveda. Bližšie sme prihliadli na jeho život a literárnu tvorbu, pričom sme sa zamerali na význam jeho indiánskeho pôvodu. Takisto sme spomenuli zásadný moment jeho života, ktorým bol čas strávený s indiánskym kmeňom Shuarov, ktorý výrazne prispel k motívu tvorby tohto jedinečného románu.

V ďalšej kapitole sme sa pozreli na to, ako sa obraz pralesa počas priebehu histórie menil a formoval. Definovali sme si aj oblasť amazonského pralesa rozkladajúceho sa na značnom území Latinskej Ameriky. Dokázali sme si, že tento obraz sa od počiatku vyskytuje v rôznych formách ako je napríklad čisto dažďový prales, divoká džungľa, dvojité predstava neba a pekla, rajská záhrada, a podobne. Táto téma sa vyskytuje už v časoch kolonizácie a od tej doby zaznamenáva veľký rozvoj, pričom asi najväčší rozmach nastáva v dvadsiatom storočí, hlavne v období regionalizmu a hispanoamerického boomu.

Štvrtá kapitola tvorí centrum tejto práce, keďže sa zameriava na zobrazenie pralesa priamo v románe Luisa Sepúlvedy. Ukázali sme si, že prales zohráva v diele absolútne zásadnú úlohu, je centrom diania a nositeľom myšlienok celého diela. Tieto myšlienky sú prevažne ekologického charakteru. Zamerali sme sa na ich výskyt už v úvodnej autorovej poznámke, vo venovaní a následne aj v samotnom príbehu. Videli sme, že okrem toho ako autor opisuje krehkosť prírodnej rovnováhy a zároveň jej obranu proti narušiteľom, ktorí prichádzajú devastovať túto oblasť za účelom získania bohatstva a dominancie, kladie dôraz aj na stret dvoch významných kultúr. Stoja tu proti sebe dva svety, konkrétne svet modernej civilizácie a svet domorodých kmeňov. Každý z nich sa snaží presadiť to svoje, ale vzájomne sa nerešpektujú. V podkapitole sme si predstavili spoločenstvá vystupujúce v danom románe a tiež z ich vzájomného vzťahu vzniknuté konflikty a problémy.

Piata kapitola sa sústreďí na žáner zvaný *román pralesa*, definuje jeho základné charakteristiky a výskyt v hispanoamerickej literatúre. Takisto sme si tu rozobrali aj typické vlastnosti a črty postáv vystupujúcich v týchto typoch románov a dokázali sme si, že styk jedinca s pralesom mení od základov jeho identitu a pohľad na svet. Následne sme sa zamerali aj na typ románu s názvom *román o zostupe do pralesa*, keďže román pralesa sa zaoberá

predovšetkým cestou či putovaním jedinca. Táto cesta má vždy nejakú motiváciu a práve v tejto kapitole sme si ukázali, že môže mať viacero podôb. Na základe tejto motivácie teda rozlišujeme tri typy cesty: cesta za dobrodružstvom, cesta za účelom kolonizácie a kristianizácie a cesta z dôvodu nesúhlasu so spoločnosťou. Zvyšok kapitoly sa venuje rôznym aspektom diela ako je napríklad symbolika obklopujúca ocelotiu samicu, či dopad ľudskej činnosti na prales.

V poslednej kapitole sme si porovnali román Luisa Sepúlvedy s románmi *Vír* (José Eustasio Rivera) a *Stratené kroky* (Alejo Carpentier). Oba tieto romány radíme do skupiny románov pralesa a práve preto sme sa pozreli na podobnosti prípadne rozdielnosti medzi týmito tromi dielami. Ukázali sme si niektoré aspekty týchto diel a došli sme k záveru, že napriek tomu, že patria do rovnakého žánru, a majú viaceré podobné znaky, každý z týchto románov zobrazuje prales v trochu inom svetle a pozerá sa na túto tematiku rozdielne. V závere tejto bakalárskej práce sme vydvihli posolstvo danej tematiky a hlavné myšlienky autora.

9. Resumen

El objeto de este trabajo ha sido enfocar el tema de la selva en la obra *Un viejo que leía novelas de amor* y analizar su significado y simbolismo. Ya al principio especificamos la estructura del trabajo.

El capítulo siguiente se dedicó al autor, el escritor chileno Luis Sepúlveda. Nos centramos con más detalle en su vida y su obra y también estudiamos el significado de su origen indígena. También mencionamos el momento fundamental de su vida que fue el período que pasó con la tribu indígena de los Shuar que contribuyó a la creación de esa novela.

En otro capítulo hablamos sobre la imagen de la selva y como esa imagen iba cambiando y se formándose durante el transcurso de la historia. Definimos también la zona de la selva amazónica que se extiende por gran parte de Latinoamérica. Mostramos que esa imagen se encuentra desde el principio en formas diferentes como es por ejemplo la selva pluvial, la selva salvaje, imagen doble de la selva como paraíso o infierno, el jardín de Edén, etc. Este tema existe ya en la época de la colonización y desde entonces presenta un gran desarrollo, aunque el mayor auge se realiza en el siglo veinte, sobre todo en la época del regionalismo y del boom hispanoamericano.

El cuarto capítulo presenta el núcleo de todo trabajo porque se centra en la imagen de la selva en la novela de Luis Sepúlveda. Mostramos que la selva representa un papel destacado en la novela, presenta el centro de la acción y es el portador de las ideas más importantes de la obra. Estas ideas tienen sobre todo un carácter ecológico. Nos centramos en la aparición de esas ideas ya en la nota principal de autor, en la dedicatoria y después en el resto del libro. También vimos que aparte de la descripción de la fragilidad de equilibrio selvático y la descripción de su defensa contra los intrusos que vienen a devastar la selva con el motivo de obtener riquezas y dominar la naturaleza, se pone énfasis en el encuentro de dos culturas significantes. Se enfrentan aquí dos mundos, concretamente el mundo de la civilización moderna y el mundo de las tribus indígenas. Cada uno de ellos trata de salir con la suya, pero no se respetan el uno al otro. En el subcapítulo presentamos los grupos sociales que aparecen en la novela y la relación que hay entre ellos, presentando los conflictos y problemas que surgen.

El quinto capítulo se dedica al género llamado *novela de la selva*, define sus características principales y su presencia en la literatura hispanoamericana. También definimos las características típicas de los personajes de estas novelas y vimos que el encuentro con la selva cambia totalmente su identidad y su cosmovisión. También presentamos un subtipo de la novela

de la selva que se llama la novela del descenso a la selva, puesto que la novela de la selva se relaciona sobre todo con el viaje de un individuo. Este viaje siempre tiene cierta motivación y por eso mostramos en este capítulo que puede tener formas diferentes. En cuanto a esa motivación podemos distinguir tres tipos de viajes: el viaje de aventuras, el viaje con motivo de la colonización y la cristianización, y el viaje causado por el desacuerdo con la sociedad. El resto del capítulo habla sobre aspectos diferentes de la obra como por ejemplo el simbolismo de la tigrilla o el impacto de la actividad humana a la selva.

El último capítulo compara la novela de Luis Sepúlveda con las novelas *La vorágine* (José Eustasio Rivera) y *Los pasos perdidos* (Alejo Carpentier). Ambas novelas pertenecen al género de la novela de la selva, y por eso vimos las similitudes o las diferencias entre las tres obras. Nos fijamos en algunos aspectos de las novelas y llegamos a la conclusión de que a pesar de que estas novelas pertenecen al mismo género literario y que tienen algunos aspectos similares, cada una de ellos presenta la selva de manera diferente. Al final del trabajo resaltamos el mensaje más importante del libro y las ideas fundamentales del autor.

10. Bibliografia

- SEPÚLVEDA, L. *Un viejo que leía novelas de amor*. Barcelona: Tusquets Editores, S.A., 1989.
- SEPÚLVEDA, Luis. *O starcovi, ktorý rád čítal ľubostné romány*. Prekl. Martina Slezáková. Bratislava: Vydavateľstvo Sloart, s.r.o., 1998.
- SEPÚLVEDA, LUIS. *Starec, ktorý četl milostné romány*. Preložila Charvátová, A. Praha: Rybka Publishers, 2000.
- CARPENTIER, Alejo. *Los pasos perdidos*. Madrid: Ediciones Cátedra, 1985.
- RIVERA, José Eustasio. *La vorágine*. Caracas: Biblioteca ayacucho, 1993.
- TKÁČOVÁ, Anna. Celým etnikum hrozí vyhynutí. *Časopis A2*. 2008, [on-line] Dostupné z: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/22711/sepulveda-luis>>
- SLATER, Candace. "VISIONS OF THE AMAZON: What Has Shifted, What Persists, and Why This Matters." *Latin American Research Review*, vol. 50, no. 3, 2015, s. 3-23. [on-line] Dostupné z: <www.jstor.org/stable/43670307>
- AÍNSA, Fernando. *Del topos al logos: propuesta de geopoética*. Madrid: Iberoamericana, 2006.
- HODROVÁ, Daniela. Román o sestupu do divočiny (od Conradova Srdce temoty k Ajtmatovovu Popravišti). *Česká literatura*, vol. 38, n. 2, 1990, s. 214-234.
- RODRÍGUEZ, Rodrigo Malaver. La selva imaginada: una relectura crítica de 'Un viejo que leía novelas de amor' de Luis Sepúlveda. *Cuadernos de literatura*, 2001a, s. 31-44. [on-line] Dostupné z: <https://www.academia.edu/11705698/Rodrigo_Malaver_Rodr%C3%ADguez_La_selva_imaginada_una_relectura_cr%C3%ADtica_de_Un_viejo_que_le%C3%ADa_novelas_de_amor_de_Luis_Sep%C3%BAlveda_>
- RODRÍGUEZ, Rodrigo Malaver. LA ECOLITERATURA DE LA SELVA EN LA NOVELA LATINOAMERICANA: Un viejo que leía novelas de amor. *Revista de la Facultad de Artes Y Humanidades*. 2001b, vol. 14, s. 1-19. [on-line] Dostupné z: <<https://revistas.pedagogica.edu.co/index.php/RF/article/view/5864>>
- ZAŤKO, Roman. Kulturní střet v románu Luise Sepúlvedy. *Svět literatury*, vol. 57, 2018, s. 155-159. [on-line] Dostupné z: <<http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-e86d71bc-e196-48a7-931b-5ee99af2e1de>>
- DEVRIES, Scott. "Swallowed: Political Ecology and Environmentalism in the Spanish American 'Novela De La Selva.'" *Hispania*, vol. 93, no. 4, 2010, s. 535-546. [on-line] Dostupné z: <www.jstor.org/stable/25758232>
- NEMRAVA, Daniel. Čtenář, který četl tento román. 2003. [on-line] Dostupné z: <<http://www.iliteratura.cz/Clanek/11125/sepulveda-luis-starec-ktery-cetl-milostne-romany>>